

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра аудиту
та державного контролю

Факультет
обліку та аудиту

Побережна Юлія Олександрівна

**ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО
СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА
ЙМОВІРНОСТІ ЙОГО БАНКРУТСТВА**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту
та державного контролю
Фабіянська Вікторія Юхимівна

ВІННИЦЯ – 2018

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та аудиту

Кафедра аудиту
та державного контролю

Затверджую

зав. кафедри _____ Гуцаленко Л.В.
«_____» _____ 201_ р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студенту

Побережній Юлії Олександрівні
на тему

«Організація і методика аналізу та аудиту фінансового стану
сільськогосподарського підприємства та оцінка ймовірності його банкрутства»

затверджена Наказом від « _____ » _____ 2017 р., № _____ м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
ВСТУП		
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА	
РОЗДІЛ 2	ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ ЙОГО БАНКРУТСТВА	
РОЗДІЛ 3	УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА	
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		
ДОДАТКИ		

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту «30» листопада 2018 р.

Завдання видав керівник

« _____ » _____ 201_ р. Підпис _____

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота на тему: «Організація і методика аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства та оцінка ймовірності його банкрутства» виконана з використанням практичних матеріалів Державного підприємства Дослідного господарства «Артеміда» м. Калинівка Вінницької області.

Об'єктом дослідження виступає фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є методологічні та методичні аспекти аналізу та аудиту фінансового стану підприємства та оцінка ймовірності його банкрутства.

Метою дипломної магістерської роботи є дослідження сутності, завдань і необхідності системного аналізу, аудиту фінансового стану підприємства, а також дослідження існуючих методів, принципів та його методик, оцінка ймовірності банкрутства підприємств.

Завданнями роботи є: розглянути теоретичні аспекти аналізу та аудиту фінансового стану; визначити організаційно-методичні аспекти проведення його оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства; запропонувати шляхи її удосконалення.

За результатами дослідження розроблено теоретичне і практичне обґрунтування комплексної моделі оцінки фінансового стану та побудови системи діагностики фінансового стану, яка повинна забезпечувати як моніторинг, автоматичний облік і розрахунок фінансових показників, так і виявляти області та причини порушень і запобігати ймовірності банкрутства.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: фінансовий стан, активи, зобов'язання, аналіз, аудит, методика, банкрутство.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА

- 1.1. Фінансовий стан підприємства: сутність та характеристика
- 1.2. Інформаційне забезпечення аналізу та аудиту фінансового стану підприємства
- 1.3. Методичні засади виявлення, аналізу та подолання кризових явищ на підприємствах

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ ЙОГО БАНКРУТСТВА

- 2.1. Організаційно-методичні засади проведення аналітичної оцінки фінансового стану підприємств
- 2.2. Організація і методика аудиту фінансового стану підприємства
- 2.3. Аналіз практики використання методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА

- 3.1. Адаптація форми балансу (звіту про фінансовий стан) з метою спрощення сприйняття інформації потенційними інвесторами
- 3.2. Побудова системи діагностики фінансового стану
- 3.3. Використання для оцінки фінансового стану сучасних інформаційних технологій

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

В умовах посилення внутрішньої та зовнішньої конкуренції на ринку вітчизняні підприємства досить часто за рахунок непродуманої фінансово-господарської політики та переважно короткострокового управління втрачають свої позиції, опиняються на межі банкрутства. Тобто, пристосовуючись до нових умов господарювання, підприємства стикаються зі значними фінансовими труднощами в зв'язку з неправильним перерозподілом коштів і джерел їхнього утворення. Переважна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та гостро відчуває нестачу оборотних коштів. За своєчасної розробки та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення фінансового стану в довгостроковому періоді, такі підприємства можуть збільшити свій майновий потенціал, відновити платоспроможність та прибутковість, а значить підвищити свій конкурентний статус на ринку. В умовах євроінтеграційних процесів для вітчизняного бізнесу вкрай важливе питання суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності, зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності, оздоровлення підприємств та виходу їх з кризового стану. У зв'язку з цим постає питання про створення єдиної методики оцінки та аналізу їх фінансового стану як основи подальшого ефективного функціонування.

Проблемі управління фінансовим станом підприємств та ефективності його аудиторської оцінки присвячено багато публікацій, серед яких варто виділити праці Г. І. Андрєєва, М. С. Білик, П. Я. Загородного, Н. Г. Здирко, Г. І. Кіндрацької, О. С. Ключник, Б. М. Литвина, М. В. Стельмаха, О. Ф. Томчук, А. Г. Поповича, О. Д. Шевчук та багатьох інших. Вищеназваним авторам вдалось успішно розділити аналіз фінансового стану підприємства на напрямки, за якими результати є більш правильними та зрозумілими. До кожного окремо взятого показника було розроблено пояснення та шляхи, за

допомогою яких його можна покращити.

В той же час, треба зауважити, що значна кількість питань теоретичного та прикладного характеру все ще залишається досить дискусійною: немає єдності у визначенні єдиного підходу до здійснення оцінки фінансового стану; несистематизованою та не уніфікованою є система показників оцінки; з різних позицій трактуються їх порогові значення тощо.

Метою дипломної магістерської роботи є дослідження сутності, завдань і необхідності системного аналізу, аудиту фінансового стану підприємства, а також дослідження існуючих методів, принципів та його методик, оцінка ймовірності банкрутства підприємств.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі завдання науково-методичного та прикладного характеру :

- дати критичну оцінку існуючих підходів до змісту поняття «фінансовий стан» з метою внесення пропозицій щодо їх удосконалення;
- визначити критерій оцінки фінансового стану, що відповідає сучасним вимогам;
- обґрунтувати та розробити розрахунок показників для визначення тенденцій збитковості підприємств та ризиковості;
- вдосконалити методіку аналізу фінансового стану шляхом врахування вимог користувачів і визначити етапи її проведення;
- виявити шляхи поліпшення фінансового стану сільськогосподарських підприємств в умовах ринкових відносин;
- розробити алгоритм рішення аналітичної задачі з врахуванням вимог користувачів і побудувати блок-схему для забезпечення можливості здійснення розрахунків автоматизованим способом.

Об'єктом дослідження виступає фінансовий стан сільськогосподарських підприємств. Дослідження проводилися на показниках виробничо-фінансової діяльності Державного підприємства Дослідного господарства «Артеміда» за 2015-2017 роки.

Предметом дослідження є методологічні та методичні аспекти аналізу та

аудиту фінансового стану підприємства та оцінка ймовірності його банкрутства.

Методи дослідження. Для забезпечення досягнення поставленої мети в магістерській роботі використовувались наступні методи: групування й порівняння показників при здійсненні горизонтального й вертикального аналізу, обчисленні величини відхилень за роками та побудові порівняльних аналітичних балансів; узагальнення з метою визначення інтегрального показника; середні величини при визначенні вагових значень розрахункових показників; економіко-математичне моделювання при визначенні резервів поліпшення фінансового стану тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що застосування розробленої методики в аналітичній практиці підприємств дозволить значно скоротити обсяги розрахунків, внаслідок чого відпадає потреба розраховувати всі рекомендовані діючими методиками показники.

Теоретичні й практичні розробки, запропоновані в магістерській роботі, можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств та аудиторських фірм.

Магістерська робота містить сторінок, таблиць, рисунків, список використаних джерел включає найменувань, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА

1.1. Фінансовий стан підприємства: сутність та характеристика

У сучасних умовах здійснення господарської діяльності підприємств фінансовий стан є ключовою характеристикою діяльності, його оцінка – це запорука успіху підприємств.

Відаючи належне науковим працям учених, які досліджували питання визначення сутності фінансового стану підприємства, слід вказати на відсутність єдиного тлумачення даного поняття. Дослідження більшості публікацій у науковій літературі присвячено розгляду методологічних засад аналізу й оцінки фінансового стану і через цю призму – формуванню сутності категорії фінансового стану підприємства. Переважна більшість науковців розглядає фінансовий стан із позицій представлених у методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій. Однак наразі залишається малодослідженим аспект визначення сутності фінансового стану підприємства з позицій фінансового управління підприємством, чим і зумовлена актуальність даного дослідження.

Питанням визначення змісту фінансового стану підприємства займалися такі автори, як І. О. Бланк [1], М. Я. Дем'яненко [2], Л. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко [3], М. Я. Коробов [4], Е. А. Маркар'ян, Г. П. Герасименко [5], В. В. Осмоловський [7], А. М. Поддєрьогін [8], Г. В. Савицька [11], Л. В. Чупіс [12] та ін. Визначення сутності фінансового стану та рекомендації щодо його оцінки розглядаються також у нормативних джерелах [6, 9, 10].

Зауважимо, що достовірна й своєчасна інформація про фінансовий стан підприємств є запорукою прийняття ефективних фінансових рішень, спрямованих на зниження витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку та ринкової вартості підприємства.

Користувачами інформації про фінансовий стан підприємства передусім є власники підприємства, інвестори, банківські установи, партнери по бізнесу, професійні учасники ринку цінних паперів, працівники податкової служби, страхові компанії та інші учасники економічних відносин [1, табл. 1.1].

Таблиця 1.1

Інформаційні потреби основних користувачів інформації про фінансовий стан підприємства

Користувачі	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання, продаж та володіння цінними паперами. Участь в капіталі підприємства. Оцінка якості управління. Визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу
Керівництво підприємства	Регулювання діяльності підприємства, ефективний менеджмент
Банки, постачальники та інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства. Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання щодо кредитів, відсотків за ними та. погашення кредиторської заборгованості
Замовники	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання перед працівниками та їх забезпечення
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

У сучасній економічній науці немає усталеної думки щодо трактування поняття «фінансовий стан підприємства», його характеристик, елементів і видів.

Чимало науковців схильні розрізняти поняття «економічний стан підприємства», «фінансовий стан підприємства» та «фінансово-економічний стан». Ми поділяємо думку науковців, які вважають домінуючою відмінною ознакою, що розмежує сутність цих понять, є саме: визначення розмежування економічної діяльності підприємства, яка включає розуміння всіх видів діяльності на підприємстві та фінансової діяльності, що стосується безпосередньо зміни й розміру капіталу підприємства.

Саме поняття «фінансовий стан» по-різному розглядається в наукових працях і діючих нині в Україні нормативних джерелах.

У Методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості

підприємств і організацій № 22 від 23 лютого 1998 р., розробленої Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій, наведено таке визначення фінансового стану підприємства: «Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [9].

Положенням про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердженим Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121, фінансовий стан підприємства визначається як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні можливості підприємства [10].

У методичних рекомендаціях щодо аналізу фінансово-господарського стану підприємств або організацій Державної податкової адміністрації України (лист № 759/10/20-2117 від 27.01.1998 р.) зазначається, що «фінансове положення (стан) є комплексним поняттям і відображає рейтинг підприємства на фінансовому ринку, його кредито- і податкоспроможність характеризується системою показників, які визначають на конкретну дату» [6].

Трактування категорії «фінансовий стан» різними авторами подано в табл. 1.1 (додаток).

Слід звернути увагу на таку особливо цікаву думку окремих авторів стосовно розмежування понять «фінансовий стан», «фінансове становище» та «фінансова позиція».

Так, І. О. Бланк розрізняє поняття «фінансова позиція» та «фінансовий стан», розуміючи фінансову позицію як стан обсягу та структури активів, капіталу, а також основних фінансових результатів діяльності підприємства на певну дату. Фінансова позиція, на його думку, є предметом аналізу та оцінки з метою виявлення реального фінансового стану підприємства, а фінансовий стан – це рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і

капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання [1].

Л. В. Чупіс зі співавторами наголошують на різниці понять «фінансовий стан» та «фінансове становище», зазначаючи, що «фінансове становище – це забезпеченість підприємства власними й позиковими коштами, можливість і ефективність їх використання у своєму обороті за сформованих економічних умов» [12], наголошуючи на тому, що фінансове становище є рівнем фінансового стану, зафіксованим на певний момент часу. Таким чином, «фінансовий стан» є характеристикою діяльності підприємства у визначеному періоді за сформованих економічних умов.

Ці терміни мають по дві основи, перша з яких є спільна і похідна від слова «фінанси», й означає «сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання фондів грошових коштів».

Другу основу становить, відповідно, слово «стан» і «становище», «позиція». Звернувшись до лінгвістичного аналізу даних слів, ми виявили таке: ці слова є синонімами, отже, повинні мати єдину сутнісну характеристику.

Саме тому, на нашу думку, розмежовувати ці поняття недоцільно.

Щоб визначити сутність поняття «фінансовий стан», необхідно дослідити елементи, що його характеризують.

А. М. Поддєрьогін розглядає комплекс основних показників: ліквідність, платоспроможність, прибутковість, кредитоспроможність, фінансову стійкість і стабільність, рентабельність, ділову активність, майновий стан підприємства й оцінку акціонерного капіталу [8].

Проаналізовані трактування свідчать, що переважна більшість науковців на перший план висуває таку характеристику фінансового стану, як сукупність (система) показників. На наш погляд, заслуговує на увагу той факт, що фінансовий стан підприємства є об'єктивною економічною категорією, що може бути оцінена з більшою або меншою глибиною й вірогідністю деякою множиною показників. Ці показники, будучи випадковими величинами, можуть давати підстави для прийняття управлінських рішень в умовах неповної визначеності. До таких показників належать: конкурентоздатність,

фінансова стабільність, платоспроможність, результативність господарської діяльності й ін., які, при всій їх значимості, характеризують лише окремі аспекти фінансового стану підприємства.

Деякі трактування поза увагою залишають той факт, що більшість фінансових показників можна розглядати як величини, що характеризуються тимчасовими (динамічними) рядами, дослідження яких як у ретроспективі, так і в перспективі представляє інтерес протягом періодів часу певної тривалості. Виходячи з цього, оцінка показників у певний момент часу може не враховувати тенденції у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Наявність фінансових ресурсів є необхідною, але не достатньою умовою для оцінки раціональності господарської діяльності, що відображається у фінансовому стані підприємства.

Таким чином, проаналізувавши різні погляди, вчених-економістів, можемо виділити сутнісні характеристики категорії «фінансовий стан підприємства» (рис. 1.1).

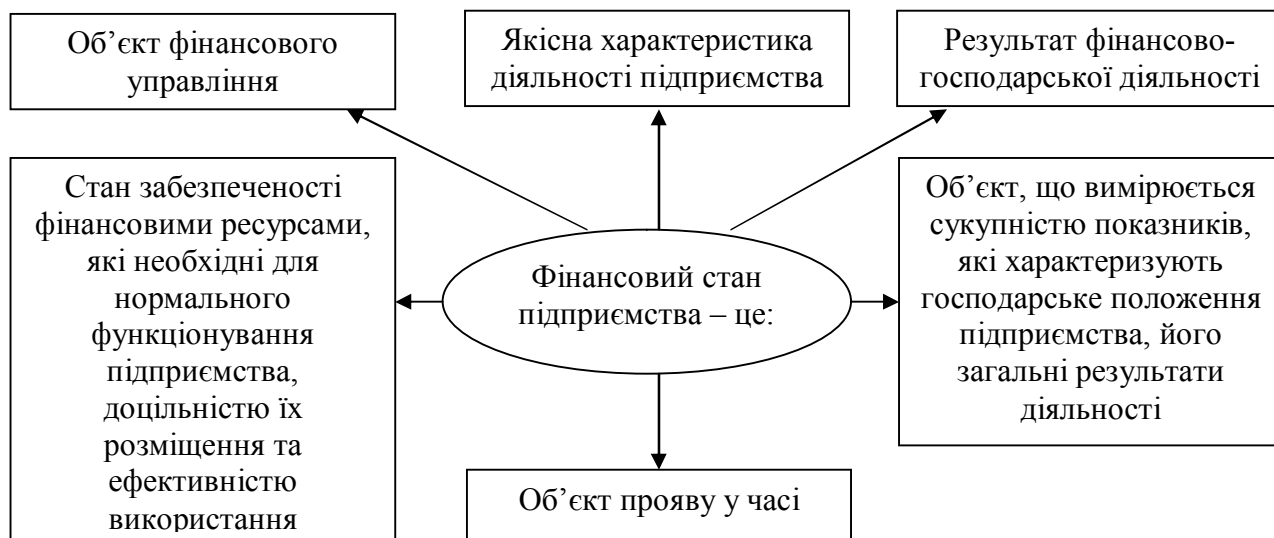

Рис. 1.1. Основні положення категорії «фінансовий стан підприємства»

Визначення фінансового стану підприємства як відображення тільки якісної сторони господарської діяльності, по атрибутивних ознаках, є оцінним, в його основі повинні лежати також і кількісні дані.

Сукупність показників, на основі яких надається висновок щодо

фінансового стану, можна умовно віднести до трьох напрямів розвитку, які з різних сторін характеризують можливості підприємства: оперативні, тактичні та стратегічні (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Напрями розвитку підприємства, що відображаються за допомогою системи показників фінансового стану

Система показників фінансового стану	Напрями розвитку підприємства		
	оперативні	тактичні	стратегічні
	Поточний стан фінансово-господарської діяльності	Можливість досягнення короткострокових локальних напрямків розвитку	Перспективи щодо залучення, розміщення та координації необхідних ресурсів для досягнення бажаного рівня розвитку у довгостроковій перспективі

Аналіз фінансового стану передбачає проведення аналізу діяльності підприємства за певними напрямками. Ці напрями відрізняються у вітчизняній практиці та зарубіжному досвіді, що представлено на рис. 1.2.

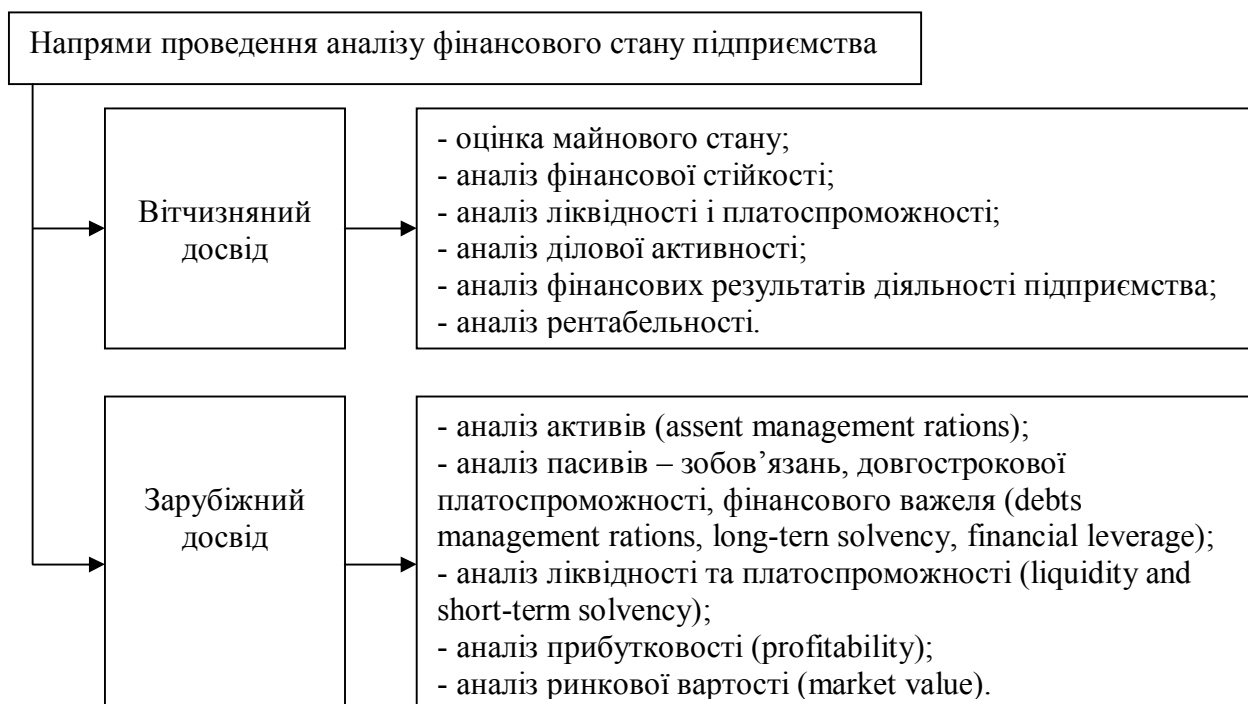

Рис. 1.2. Напрями проведення аналізу фінансового стану підприємства
Джерело: [1, с. 143].

Таким чином, доцільно зробити висновок, що фінансовий стан підприємства – це об'єктивна комплексна категорія, яка за допомогою системи показників визначає його оперативні, тактичні та стратегічні можливості в

фінансово-економічному аспекті.

Фінансовий стан підприємства як складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства, характеризується за такими параметрами, як: забезпеченість фінансовими ресурсами, раціональність їх розміщення, достатність для здійснення ефективної господарської діяльності у перспективі та для своєчасного проведення грошових розрахунків за зобов'язаннями. Для того, щоб фінансові ресурси були достатніми для виконання зазначених функцій у їх структурі повинні переважати оборотні активи.

1.2. Інформаційне забезпечення аналізу та аудиту фінансового стану підприємства

В основі фінансового аналізу, так само як і аудиту фінансової звітності, лежить аналіз фінансової звітності відповідно до Національного положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Фінансова звітність складається з: балансу (звіту про фінансовий стан) (далі — баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі — звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності.

Ефективність управлінських рішень та їх відповідність реальному фінансовому стану підприємств залежить від своєчасності та швидкості отримання інформації, що можливо за умови організації достовірного обліку, аналізу і контролю діяльності суб'єктів господарювання. На даний час система обліку на вітчизняних підприємствах цій вимозі в повній мірі не відповідає, що призводить до того, що фінансовий аналіз базується на даних тільки минулих періодів (на заході його називають «посмертним»), що призводить до певних труднощів у прийнятті поточних і стратегічних рішень.

Забезпечити своєчасне надходження необхідної інформації для проведення якісного фінансового аналізу може зближення обліку за національними та міжнародними стандартами і обробка інформації в режимі реального часу. Єдина інформаційна база даних дозволить робити своєчасні висновки про роботу підприємства, оцінювати його фінансовий стан, а аналіз внутрішніх даних забезпечує оперативне управління грошовим оборотом суб'єкта господарювання з урахуванням усіх факторів, що мають вплив на його розвиток.

Система інформаційного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств в Україні ще досить недосконала, що пов'язано з тим, що облікова інформація не завжди однорідна, досить часто змінюються методики розрахунку даних звітності, існує обмеженість доступу до вихідної інформації, а створення додаткових джерел інформації вимагає великих фінансових витрат та призводить до втрати часу, необхідного для її освоєння.

Важливу роль у розширенні інформаційної бази оцінки фінансового стану відіграє інформація, яка відображає стан підприємств різних видів економічної діяльності: дані, що публікуються галузевими міністерствами, статистична інформація в розрізі видів економічної діяльності, дані спеціалізованих аналітичних агентств. У інформаційній базі слід виділяти такі елементи [2, с. 92-93]:

- відомості регулятивно-правового характеру, що носять обов'язковий для виконання характер і включають у себе закони, постанови, укази, що визначають правову основу діяльності підприємства (норми правового характеру і інші законодавчі акти);
- відомості нормативно-довідкового характеру, до яких належать нормативні документи державних органів та міжнародних організацій;
- дані системи бухгалтерського обліку (реєстри бухгалтерського обліку і внутрішня звітність, первинні облікові документи, фінансова звітність);
- статистичні дані, які включають загальноекономічну (офіційна статистика, що має загальноекономічну спрямованість), фінансову статистику,

а також – внутрішню статистику (статистичні дані по підприємству за основними показниками);

- несистемні дані, не уніфіковані жорстко за складом, структурою, оновлюваністю, які не є обов'язковими: внутрішні оперативні дані (обмін інформацією між підрозділами організації), відомості з зовнішніх джерел (публікації в засобах масової інформації, неофіційні дані тощо).

Згідно з принципами бухгалтерського обліку в Україні та відповідно до його поділу на управлінський та фінансовий у ринковій економіці формується інформація для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Відносно інформації для зовнішніх користувачів мета обліку полягає у формуванні інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та зміни у фінансовому положенні організації, корисної широкому колу зацікавлених користувачів при прийнятті рішень. Зацікавленими користувачами інформації вважаються юридичні та фізичні особи, які мають будь-які потреби в інформації про організацію і володіють достатніми знаннями та навичками для того, щоб зрозуміти, оцінити і використовувати цю інформацію.

Щодо інформації для внутрішніх користувачів, то для них мета обліку полягає у формуванні інформації, корисної керівництву підприємства для оцінки фінансового стану підприємства та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Кожен елемент інформаційної бази важливий при проведенні оцінки фінансового стану, а основою для розрахунку системи показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, залишаються дані фінансової та статистичної звітності.

Всі господарюючі суб'єкти, що провадять свою діяльність в Україні, зобов'язані складати фінансову звітність, яку у вітчизняній практиці відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» складають: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал і примітки до фінансової звітності [4]. Цей

перелік можна доповнити текстом аудиторського висновку, що підтверджує достовірність звітності господарюючого суб'єкта.

Дані фінансової звітності повинні бути якісними, що досягається за умови нейтральності інформації, тобто виключення одностороннього задоволення інтересів однієї групи користувачів перед іншою. Фінансова звітність суб'єкта повинна включати показники роботи всіх його підрозділів мінімум за два роки (звітний і попередній), що між собою мають бути співрозмірними. Якщо показники за період, що передує звітному, непорівнянні з даними за звітний період, то вони коригуються виходячи з правил, які визначені нормативними документами, а кожне коригування повинно бути розкрито в примітках до фінансової звітності.

Якщо господарюючі суб'єкти мають відокремлені підрозділи, то вони складають зведену звітність з урахуванням даних по своїх філіях і дочірніх товариствах, визначають обсяг надання ними необхідних даних у звітності. Для забезпечення достовірності даних фінансового обліку і звітності слід регулярно проводити інвентаризацію майна, господарських і фінансових зобов'язань, що дає змогу якісно визначити реальний фінансовий стан.

Фінансовий стан суб'єкта насамперед виражається в співвідношенні структури його активів і пасивів. Основним завданням аналізу стану господарюючого суб'єкта є оцінка його майнового стану, фінансової стійкості, визначення причин її зміни, вироблення рекомендацій щодо зростання, ліквідності і платоспроможності, а також – рентабельності та ділової активності. Ці завдання досягаються дослідженнями динаміки абсолютних і відносних фінансових показників.

Головним джерелом інформації для визначення коефіцієнтів фінансового стану підприємства є його баланс. Термін «баланс» (рівновага) прийнятий для позначення системи інтегральних показників, які характеризують джерела формування і напрями їх використання за певний період.

У процесі господарської діяльності суб'єкта відбуваються постійні зміни в матеріальних засобах і джерелах їх формування. Все це повинно знайти

відображення в динаміці статей фінансової звітності. При оцінці стійкості фінансового стану на короткостроковий період можна використовувати показники задовільності структури балансу, забезпеченості власними ресурсами і здатності до відновлення платоспроможності. При характеристиці платоспроможності і ліквідності слід звернути увагу на наявність грошових коштів на банківських рахунках і в касі суб'єкта, збитки, дебіторську і кредиторську заборгованість, терміни погашення кредитів і позик, повноту перерахування податків [1, с. 9].

Для того, щоб дати оцінку стійкості фінансового стану підприємства на довгострокову перспективу, слід відобразити структуру джерел фінансування інвестицій, ступінь залежності суб'єкта від зовнішніх інвесторів і кредиторів, а також привести динаміку інвестицій за попередні роки і на перспективу з визначенням їх ефективності [5, с. 154].

У ринковій економіці всі суб'єкти господарювання зацікавлені отримувати повну та відкриту інформацію про дії одне одного. Ринкові відносини породжують зацікавленість позичальників і кредиторів, емітентів і інвесторів, банків і вкладників, директорів і акціонерів, держави у прозорій фінансовій звітності, де можна виявити ефективність рішень і визначити відповідальність тих, хто їх приймає.

Глобалізація господарського життя та відкритість більшості економік світу зумовлюють необхідність встановлення загальновизнаних правил відображення фінансових операцій та господарських фактів у бухгалтерському обліку і звітності, що можливо реалізувати з використанням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Особливу актуальність вона має для господарських товариств, акції та інші цінні папери яких обертаються на фондовому ринку (або, враховуючи нерозвиненість цього ринку в Україні, потенційно можуть обертатися), які поряд з фінансовою звітністю сформовані відповідно до Н(П)СБО 1, складають і річну звітність, розроблену на підставі вимог міжнародних стандартів фінансової звітності, яку вони надають організаторам торгів на фондовому

ринку, інвесторам, іншим зацікавленим особам.

Кожна фондова біржа встановлює свої правила і вимоги до емітентів і учасникам торгів щодо наданих ними даних про власний фінансовий стан. Базовий набір стандартів використовується замість їх національних аналогів при підготовці звітності в тому випадку, якщо суб'єкт хоче потрапити в лістинг на міжнародній фондовій біржі, адже оцінка його фінансового стану повинна бути проведена на основі міжнародних стандартів.

Більшість країн у сучасних умовах або безпосередньо застосовують МСФЗ, або їхні національні стандарти ґрунтуються на МСФЗ (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Застосування МСФЗ у різних країнах

№ з/п	Застосування МСФЗ та їх узгодження з національними стандартами	Країна
1.	МСФЗ використовуються як національні стандарти з додатковими поясненнями	Хорватія, Кіпр, Кувейт, Латвія, Мальта, Оман, Пакистан, Вірменія, Грузія, Гондурас, Румунія, Панама, Гаїті, Еквадор, Македонія, Непал, Домініканська Республіка, Киргизстан
2.	МСФЗ використовуються як національні стандарти, але останні розробляються для об'єктів, що не охоплені МСФЗ	Малайзія, Папуа, Нова Гвінея
3.	МСФЗ використовуються як національні стандарти, але в деяких випадках можуть бути модифіковані для місцевих умов	Албанія, Бангладеш, Барбадос, Колумбія, Ямайка, Йорданія, Кенія, Польща, Судан, Свaziленд, Таїланд, Уругвай
4.	Національні стандарти розробляються окремо, але базуються на відповідних МСФЗ	Чилі, Іран, Філіппіни, Словенія, Туніс, Узбекистан, Китай, Болгарія, Молдова, Камбоджа, Сирія
5.	Національні стандарти розробляються окремо, але базуються на аналогічних МСФЗ в більшості випадків. Немає посилання на МСФЗ в національних стандартах, які можуть забезпечувати більший або менший вибір ніж МСФЗ	Бразилія, Чехія, Франція, Індія, Ірландія, Литва, Маврикій, Мексика, Намібія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Сінгапур, Словаччина, Швейцарія, Туреччина, Україна
6.	Те саме, що й п.5, але кожний стандарт включає положення, яке порівнює національний стандарт з відповідним МСФЗ	Австралія, Данія, Гонконг, Італія, Нова Зеландія, Швеція
7.	Національні стандарти розробляються окремо	Австрія, Бельгія, Канада, Фінляндія, Німеччина, Японія, Корея, Люксембург, Іспанія, Велика Британія, США, Росія
8.	Національних стандартів не існує. МСФЗ формально не прийнято, але звичайно використовуються	Ботсвана, Лесото

Враховуючи, що НП(С)БО складені на основі міжнародних стандартів, фінансова звітність, прийнята сьогодні в Україні, за структурою все ж має деякі відмінності від звітності, прийнятої в країнах з розвинутою економікою, що ускладнює та дещо знижує якість оцінки фінансового стану через наступні фактори:

- у річному звіті великої компанії країн з розвинутою ринковою економікою найчастіше зустрічаються три види звітності: консолідована звітність, звітність материнської компанії і звітність, підготовлена відповідно до міжнародних облікових стандартів (відмінність останньої найчастіше визначається особливостями оподаткування певної країни);

- в економічно розвинених країнах немає поняття позабалансових рахунків. Активи, що знаходяться на таких рахунках (при трансформації балансу), повинні бути рознесені по відповідних балансових статтях;

- склад статей балансу підприємств країн з розвинутою економікою найчастіше не регламентований, немає кодів статей і єдиних найменувань; у балансі цих підприємств передбачена інша послідовність розділів і статей, зокрема актив побудований по спадаючій ліквідності, а пасив – по зростанню терміну погашення зобов'язань;

- фінансова звітність завжди доповнюється аналітичними поясненнями, які подаються в довільній формі. З огляду на те, що кількість аналітичних коефіцієнтів вимірюється десятками, а алгоритми їх обчислення неоднозначні, деякі компанії вважають за краще приводити розрахунки основних показників в окремому розділі з вказуванням відповідної методології.

Основні якісні характеристики МСФЗ та національних стандартів наведено в табл. 1.4.

Більшість вимог, що зустрічаються в міжнародних стандартах, так чи інакше закріплені і в національному законодавстві, однак існують складнощі з реалізацією задекларованих принципів на практиці. Практичне застосування вимог щодо розкриття інформації у фінансовій звітності надає можливість її користувачам аналізувати та об'єктивно оцінювати фінансово-економічний

стан суб'єкта.

Таблиця 1.4

Основні якісні характеристики МСФЗ та НП(С)БО

МСФЗ	НП(С)БО	Примітка
Зрозумілість	Дохідливість і зрозумілість	Інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації
Доцільність	Доречність	Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому
Зміст	Зміст	Суттєвих відмінностей немає
Надійність	Достовірність	Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності
Правдиве представлення		
Пріоритет змісту над формою	Превалювання сутності над формою	Суттєвих відмінностей немає
Нейтральності	Автономність підприємства	Кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників; тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;
Обачності	Обачність	Суттєвих відмінностей немає
Повнота	Повне висвітлення	Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі
Зіставність	Зіставність	Суттєвих відмінностей немає
Своєчасність	Періодичність	Припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності
-	Історична (фактична) собівартість	Визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання
-	Безперервність діяльності	Передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі
-	Єдиний грошовий вимірник	Передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці
Баланс між доходами і витратами	Нарахування та відповідність доходів і витрат	Для визначення фінансового результату звітного періоду слід порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей. Сформульоване як вимога.

Фінансову звітність господарюючого суб'єкта, яка надається відповідно до стандартів МСФЗ, можна охарактеризувати наступним чином. Стандарт МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності» визначає загальні вимоги до розкриття інформації, містить правила щодо відповідності МСФЗ і застосовується до всіх фінансових звітів, сформованих відповідно до міжнародних стандартів [3].

Фінансова звітність готується фінансово-економічною службою суб'єкта, адже згідно МСФЗ 1 відповідальність за підготовку та надання звітності лежить на керівному органі компанії.

У відповідності зі стандартами, фінансова звітність компанії повинна містити: бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати діяльності (звіт про прибутки і збитки), звіт про зміну грошових коштів, звіт про зміни в капіталі, пояснювальну записку та облікову політику.

Якісно підготовлена фінансова звітність дозволяє дізнатися, якими активами володіє компанія, які зобов'язання необхідно виконати, що дозволяє оцінити його фінансовий стан. Використовуючи дані звітності, інвестори зможуть визначити напрями капіталовкладень; кредитори зможуть оцінити можливості компанії щодо погашення зобов'язань, а також – дохід, який можливо отримати; акціонери можуть спрогнозувати перспективи отримання дивідендів, а співробітники компанії – можливості щодо підвищення оплати праці. Держава також використовує дані звітності для розробки внутрішньої фінансової і податкової політики, а також – для складання державного бюджету.

Згідно МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності» основою організації обліку на підприємстві є облікова політика господарюючого суб'єкта, яка розкриває основні облікові підходи, методи оцінки та порядок визнання активів і зобов'язань, прийнятих в обліковій практиці господарюючого суб'єкта. У пояснювальній записці, згідно з МСФЗ 1, вказується вся необхідна користувачам інформація, яка не наведена в самому фінансовому звіті, описується характер діяльності компанії, деталізуються окремі статті звітів,

вказуються коефіцієнти, індекси курсів валют, методи, які були використані при складанні звітності та відображаються всі коригування і зміни облікової політики (пояснюються причини таких змін, суми коригувань, метод коригування) [9, с. 107].

Недотримання вимог МСФЗ можливе тільки в тому випадку, коли є достатні підстави вважати, що їх виконання спотворить реальні показники діяльності господарюючого суб'єкта, але в такому випадку відхилення від стандартів МСФЗ необхідно обґрунтувати і описати в примітках до фінансової звітності.

У національній системі обліку форма балансу закріплена законодавчо, в системі міжнародних стандартів фінансової звітності – ні. Бухгалтерський баланс за МСФЗ має вигляд горизонтального або вертикального звіту, в якому назви статей і розділів балансу можуть відрізнятися в залежності від структури побудови балансу, а статті групуються на економічні блоки [8, с. 541].

Мінімальна інформація, яку слід показати, – основні засоби, нематеріальні та фінансові активи, інвестиції, грошові кошти, дебіторська і кредиторська заборгованість, запаси, податкові зобов'язання, резерви, капітал, довгострокові зобов'язання і так далі. Наскільки детально будуть відображені дані бухгалтерського обліку у фінансовій звітності залежить від самого господарюючого суб'єкта та від рівня значущості економічних показників.

Для проведення об'єктивного аналізу ймовірності банкрутства також необхідно відповідне інформаційне забезпечення. Джерелами інформації для аналізу зовнішнього середовища є публічна звітність та наукові публікації у спеціальних виданнях. Джерелами інформації для управлінського аналізу та діагностики фінансового стану є дані бухгалтерського обліку і звітності підприємства, матеріали виробничого та управлінського обліку. У процесі комплексного аналізу використовуються не лише дані звітної інформації, але і техніко-економічна, маркетингова, прогнозно-фінансова інформація, статистичні матеріали, результати аудиту.

Джерела необхідної інформації для визначення ймовірності настання

кризи на підприємстві узагальнено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Джерела інформації для визначення ймовірності настання кризи на підприємстві

Напрями дослідження ймовірності настання кризи	Джерела інформації	Показники та параметри діяльності, що аналізуються
Склад і структура продукції підприємства	Бізнес-план, господарські контракти, дані бухгалтерського обліку, план маркетингу	Ринки збуту, ціни, покупці, асортимент продукції, динаміка обсягів реалізації
Конкурентоспроможність продукції	Бізнес-план, статистичні матеріали, галузеві дані, акти реклаमाцій, стандарти якості, контракти на експорт продукції	Ринкові ціни, динаміка обсягів продукції на експорт, кількість рекламацій на продукцію, кількість угод
Наявність виробничих ресурсів	Форми бухгалтерської звітності, статистичні форми з кадрів, технологічна документація, план матеріально-технічного забезпечення, звіти про використання матеріалів, контракти на реалізацію продукції	Структура активів підприємства, рух грошових коштів, структура заборгованості, структура працівників, розмір ФОП, вартість використаних матеріалів, оборотність оборотних активів, дохід від продажів
Фінансові результати діяльності	Матеріали бухгалтерського обліку, фінансовий план підприємства, форми фінансової звітності	Структура витрат, витрати на 1 грн. виробленої продукції, структура доходів, прибуток
Фінансовий стан підприємства	Бухгалтерська звітність, кредитні договори, прогностна фінансова інформація, форми фінансової звітності	Власний та позичковий капітал, структура кредиторської заборгованості, структура капіталу, дохід, прибуток і збиток
Ефективність управління фінансовими ресурсами	Установчі документи, штатний розпис, форми бухгалтерської та фінансової звітності	Структура власного капіталу, розподіл дивідендів, дебіторська і кредиторська заборгованість, грошові потоки
Якість менеджменту та ефективність управління	Договори про співпрацю між кредиторами і дебіторами, акти перевірок, форми бухгалтерської звітності, інформація відділу кадрів	Прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість, розподіл грошових потоків, плинність кадрів (менеджерів), санкції, частка негрошових надходжень до виручки, рівень кваліфікації працівників
Аналіз фінансової діяльності і прогноз зміни параметрів фінансового стану	Бухгалтерська звітність, облікова політика, дані синтетичного і аналітичного обліку про дебіторів і кредиторів, доходи та витрати, аудиторські звіти, прогностна фінансова інформація	Склад майна і капіталу, непокриті збитки, величина дебіторської та кредиторської заборгованості, прибуток, збиток від продаж, приплив і відтік грошових коштів, зміна капіталу

Джерело: узагальнено та доповнено автором на основі [45, с. 214; 192; 3; 84].

Серед джерел інформації для оцінки кризового стану на сільськогосподарських підприємствах переважає, в основному, фінансова звітність. А саме її форми: 1 «Баланс», 2 «Звіт про фінансові результати», 3 «Звіт про рух грошових коштів», 4 «Звіт про власний капітал» та 50-сг «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств». В управлінському аспекті важливими джерелами інформації є договори про співпрацю між кредиторами та дебіторами, акти перевірок, документи кадрової служби та безпосереднє ознайомлення з організаційною політикою на підприємстві.

При формуванні аналітичного забезпечення для прогнозування кризового стану підприємства вирішуються такі завдання, як: визначення необхідного грошового потоку для подолання кризи, вибір антикризової стратегії розвитку підприємства, оцінка потенціалу підприємства щодо протидії банкрутству та виживанню підприємства. Такі оцінки дозволяють виявити та оцінити здатність підприємства до нормалізації стану, забезпечення ефективної діяльності та підтримки конкурентоспроможності.

Завершальним етапом у проведеному аналізі кризової ситуації є вибір антикризової стратегії розвитку підприємства, яка передбачає визначення його конкурентних можливостей. Визначення сильних та слабких сторін дозволяє виявити внутрішні резерви протидії банкрутству, наявні фінансові запаси для подолання кризових явищ.

1.3. Методичні засади виявлення, аналізу та подолання кризових явищ на підприємствах

Відсутність єдності у тлумаченні сутності поняття «кризи на підприємстві» спричинює складність з ідентифікацією кризового стану. На думку О. Андрушко, це пов'язано, головним чином з тим, що кризовий стан становить сукупність багатьох кризових явищ [3, с. 9]. За визначенням К. Цапко кризовий стан підприємства варто розуміти як незапланований і небажаний, обмежений за часом процес, що спроможний істотно перешкодити

або навіть унеможливити функціонування підприємства. Кризовий стан підприємства еволюціонує від проявів кризи до настання кризових явищ, що переходять у кризову ситуацію та стан кризи і, за відсутності кваліфікованого управлінського впливу, завершується критичною точкою – банкрутством. Проявами кризи є відхилення фактичних показників діяльності від запланованих, які не спричиняють істотних змін у функціонуванні та стані підприємства. У свою чергу, під кризовим явищем розуміють погіршення певних показників функціонування підприємства, що справляють негативний вплив на процеси його життєдіяльності і стають моментом загострення протиріч, що виникають у процесі взаємодії окремих елементів підприємства, як усередині, так із зовнішнім середовищем. Такі протиріччя виникають між: необхідним обсягом ресурсів, які споживає підприємство, та можливістю їх залучення, цінами пропозиції та попиту на них; кількісними і якісними характеристиками продукції і відповідними характеристиками ринкового попиту; можливими та необхідними виробничими потужностями підприємства; фактичним і запланованим розподілом прибутку підприємства на виробничий і соціальний розвиток; ринковою вартістю продукції та обсягом витрат на її виробництво тощо [32, с. 174].

Якщо дестабілізуючий вплив зовнішніх та внутрішніх чинників підприємницької діяльності активізується (збільшуються за кількістю, підвищується сила їх впливу), а система управління не встигає реалізувати необхідні ефективні управлінські рішення, підприємство починає втрачати прибутки, а іноді і частку майна [4]. Ця стадія розвитку кризи називається кризовою ситуацією. Це саме той момент коли вирішується проблема – чи бути або не бути банкрутству підприємства.

Виходячи із вище зазначеного, виникає необхідність у визначенні послідовності проведення аналізу можливості настання кризової ситуації на підприємстві. Аналітичне забезпечення своєчасного прогнозування, виявлення та попередження кризи на підприємстві включає: аналіз ймовірності прояву кризи, причин її виникнення, очікуваних втрат від наслідків кризи, оцінку

ресурсних можливостей запобігання кризі і, в кінцевому підсумку, вибір обґрунтованої антикризової стратегії підприємства. Охарактеризуємо послідовність проведення аналізу кризової ситуації на підприємстві.

Аналіз ймовірності прояву кризових явищ на підприємстві може здійснюватися на основі узагальнених критеріїв визначення ймовірності банкрутства (модель Альтмана, критерій Бівера та ін.). Проте, такі дослідження можуть лише частково забезпечити обґрунтовані результати оцінювання, оскільки ці критерії розроблено для інших умов діяльності підприємства, тому значення можуть бути інтерпретовані некоректно для підприємств певних видів діяльності [7; 20; 70]. Ймовірність настання кризи можна розрахувати також на основі проведення комплексного економічного аналізу ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємства. При цьому використовується система показників, що аналізуються, із використанням методів ймовірних оцінок (метод чутливості, методи критичних значень, методи експертних оцінок, метод аналітичного графа тощо). Недоліками такого аналізу є складність і трудомісткість, до того ж результати оцінки свідчать про фактичне настання кризового стану, що не дозволяє попереджати кризової ситуації.

У практиці використовуються коефіцієнтний, рейтинговий, факторний методи діагностики кризового стану підприємства.

Коефіцієнтний метод дає можливість здійснити повну та детальну оцінку фінансового стану підприємства, охоплюючи всі фінансові показники, до того ж характеризується простотою розрахунків. Але цей метод потребує значної кількості розрахунків та детального аналізу отриманих результатів, які складно порівнювати й узагальнювати.

Ранговий метод, у свою чергу, дає можливість порівнювати результати діяльності підприємства за кілька періодів або з іншими підприємствами з метою визначення його рейтингу за станом фінансової діяльності. Цей метод також має певні недоліки, оскільки його результати дають неточну оцінку, якій притаманна суб'єктивність. Він нескладний для використання, не потребує розрахунку значної кількості коефіцієнтів, його застосування дає загальну

оцінку фінансового стану підприємства. Проте застосовуючи рейтинговий метод менеджмент підприємства не має можливості виявити проблему прогнозування кризового стану [45, с. 210].

Що стосується використання факторних моделей Е. Альтмана, Р. Ліса, Р. Таффлера та ін. для діагностики кризового стану підприємства, то вони не враховують галузевих особливостей підприємства, розроблені для інших економічних умов діяльності, тому їх використання також не дає достовірних результатів [98; 43]. Дані моделі потребують суттєвого коригування з урахуванням сучасних тенденцій та закономірностей розвитку економіки.

Одним із методів діагностики стану підприємства є моделі теорії автоматів. Це – мережеві моделі, які дозволяють відстежувати зміни у стані об'єкта управління. Такий інструментарій у сучасних умовах недооцінюється і не використовується з метою прогнозування настання кризових явищ. У зв'язку з цим доцільною є розроблення експертних моделей прогнозування кризи на підприємстві. Отже, аналіз ймовірності виявлення кризових явищ на підприємстві потребує вмілого вибору і застосування відповідного інструментарію, адаптованого для дослідження кризового стану на підприємствах галузі сільського господарства.

Особливої значимості набуває потреба розроблення дієвої методики прогнозування ймовірності настання кризи на підприємстві. Етап аналізу кризової ситуації на підприємстві передбачає виявлення причин, що її зумовлюють, а також чинників зовнішнього та внутрішнього впливу.

Чинники екзогенного впливу визначаються станом зовнішнього середовища суб'єктів господарювання і класифікуються за різними критеріями. Масштаби та інтенсивність дії цих чинників визначаються: досконалістю правового поля діяльності підприємств, ефективністю макроекономічної політики, державного управління, визначеністю національних пріоритетів науково-технічної, природоохоронної, зовнішньоекономічної та інших видів діяльності.

Внутрішні чинники, що зумовлюють кризові явища, можуть бути

пов'язані з неякісним менеджментом та проблемами ресурсного забезпечення діяльності підприємства. Внутрішні чинники настання кризового стану обумовлюються у різних функціональних сферах різними причинами. Так, у сфері фінансів чинниками кризового стану можуть бути неоптимальна структура капіталу, неефективна фінансова стратегія формування активів підприємства та джерел фінансового забезпечення, недосконалість фінансового планування, недостатній контроль бюджету, необґрунтовані інвестиційні рішення тощо.

У сфері виробництва кризовий стан може бути спричинений кліматичними умовами, дефіцитом або надлишком капіталу, низькими урожайністю сільськогосподарських культур, низькою продуктивністю стада, незадовільним рівнем виробничого потенціалу, використанням недосконалої технології, низькою якістю сільськогосподарської продукції тощо. У сфері маркетингу, на думку вчених, чинниками кризового стану є незадовільна диверсифікація сільськогосподарської продукції, недовершене позиціонування продукції та стимулювання попиту, недосконала цінова політика, неефективність служби маркетингу, незбалансована маркетингова стратегія тощо. Велика різноманітність чинників кризового стану існує у сфері управління. Серед них: незадовільний рівень планування та контролю, нераціональна структура управління підприємством, недосконала система інформаційного забезпечення, диспропорції в кадровій структурі та інші причини [45, с. 210].

Оскільки перелік причин нестабільної роботи підприємств доволі значний, доцільним є виявлення основного набору характеристик кризового стану підприємства. Індикаторами кризового стану підприємства є, по-перше, зменшення рентабельності та розмірів прибутку, погіршення фінансового стану, джерел і резервів розвитку. По-друге, збитковість виробництва, неплатоспроможність – тобто відсутність коштів для фінансування виробництва та необхідність сплачувати за минулими зобов'язаннями. По-третє, зростання кредиторської заборгованості та дефіцит оборотних коштів

[49, с. 213]. Наведений перелік індикаторів кризового стану підприємства є далеко не вичерпним.

У сучасній науці і практиці існує велика кількість економіко-математичних моделей та методик оцінки ймовірності настання кризи і банкрутства на підприємстві, які базуються, як правило на основі одного з двох підходів: кількісного чи якісного. Кількісний підхід передбачає побудову економіко-математичних моделей на основі даних фінансової звітності підприємства. При цьому використовуються методи статистичної обробки інформації та дискримінантного аналізу. Якісний підхід засновано на порівняльному аналізі показників досліджуваного підприємства з даними збанкрутілих компаній. Він ґрунтується на використанні методу бальних оцінок фінансово-економічного стану підприємств.

В існуючих моделях, заснованих на кількісній діагностиці ймовірності настання кризи на підприємстві та виникнення банкрутства використовується кілька методичних підходів: проведення аналізу великої системи критеріїв та ознак; визначення обмеженого кола показників; визначення інтегральних показників, розрахованих на основі: скорингових моделей, багатовимірного рейтингового аналізу, мультиплікативного дискримінантного аналізу.

Перевагою у проведенні аналізу великої системи критеріїв та ознак є використання системних та комплексних підходів до оцінки ймовірності настання кризи на підприємстві. При цьому, ознаки банкрутства, зазвичай, поділяють на 2 групи (рис. 1.3).

Окремим методичним підходом до проведення аналізу ймовірності настання кризи на підприємстві є побудова інтегральних показників. У межах цього підходу використовуються різні коефіцієнти, що агрегуються в інтегральні показники.

Успішність подолання криз залежить від методик проведення аналізу кризових ситуацій. Усю сукупність методик діагностики кризового процесу підприємства В. Фучеджи пропонує розділити на дві групи: перша ґрунтується на системі моделей визначення вірогідності банкрутства, друга – на

традиційному фінансовому аналізу [130, с. 242].

<p>I група –це показники-індикатори, які свідчать про можливі фінансові ускладнення та ймовірність банкрутства в недалекому майбутньому.</p>	<p>II група –це показники, несприятливе значення яких не дає підстав розглядати поточний фінансовий стан як критичний, але сигналізує про можливість різкого його погіршення в майбутньому, якщо не вжити дієвих заходів.</p>
<p>наявність хронічно простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості;</p> <ul style="list-style-type: none"> • низькі значення коефіцієнтів ліквідності і тенденції до їх зниження; • дефіцит власного оборотного капіталу. 	<ul style="list-style-type: none"> • втрата досвідчених співробітників апарату управління; • неефективні довгострокові угоди; • недооцінка оновлення техніки і технології.

Рис. 1.3. Основні групи критеріїв та ознак при оцінці банкрутства

До зазначених методик доцільно додати третю групу методик, заснованих на використанні комплексного підходу до діагностики кризового стану підприємства, поєднанні методів першої і другої груп, конкурентного аналізу та інших методів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Методичні підходи до аналізу кризового стану підприємства

Група 1	Методики та автори 2
<p>Методичні підходи, що базуються на системі моделей визначення вірогідності банкрутства</p>	<p>Метод С. Беляєва, Г. Базарова, Л. Білих, В. Кошкіна [70, с. 15–16]. Багатофакторні дискримінантні моделі виявлення вірогідності банкрутства: модель Ліса, модель Чессера, модель Таффлера і Тісшоу, універсальна дискримінантна функція (модель Терещенка), п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінгейта, модель Фулмера, рейтингова оцінка Г. Савіцької [196, с. 201–203]. Однофакторний дискримінантний аналіз ймовірності банкрутства Бівера [148, с. 127]. Рейтингова оцінка Аргенті [12, с. 237], PAS (Perfomans Analysys Score) коефіцієнт тощо</p>
<p>Методичні підходи, що базуються на традиційних прийомах та методах фінансового аналізу</p>	<p>Офіційна процедура діагностики кризового стану підприємств, фундаментальна та експрес-діагностика [85], Агрегатна модель на основі підходу В. Ковальова [66], Методика аналізу фінансових потоків тощо</p>

1	2
Комплексні підходи до діагностики кризового стану підприємства	Методики, регламентовані Міністерством економіки України та Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [85], Методика «Єдина система нерівностей коефіцієнтів» Р. Іванчука, О. Іванчука та В. Толстоп'ятова [62, с. 101], Методика на основі кластерного аналізу підприємств-конкурентів Я. Фоміна [132], Матриця фінансових стратегій Франсона та Романе, Моделі, засновані на нейронних мережах та Logit-моделі, експертна оцінка тощо

На практиці простіше використовувати методики першої групи, більшість з яких містять перелік коефіцієнтів для розрахунку і визначення кінцевого значення моделі, на основі якої робиться висновок щодо схильності підприємства до банкрутства найближчим часом. Перевагою цих методик є легкість та швидкість у використанні, проте більшість з них не адаптовані до сільськогосподарських підприємств України.

Методики другої групи – більш трудомісткі та потребують аналізу зміни динаміки показників за декілька періодів. Їх перевагою є можливість проведення поглибленого аналізу. Усю сукупність коефіцієнтів, агрегатів або індексів треба аналізувати самостійно, при чому нормативні значення підприємство повинно виробляти індивідуально, з урахуванням специфіки своєї діяльності.

Комплексні методики є найбільш інформативними та показовими, оскільки оперують різними джерелами інформації, різними способами її обробки та дають кінцевий висновок, проте більшість з них є новими і недостатньо апробованими. Охарактеризований набір методик (Додаток) свідчить про різноманітність підходів до діагностування кризового стану на підприємствах, проте стверджувати яка з них найбільшою мірою придатна для дослідження проблеми у сільськогосподарських підприємствах, апріорно неможливо. У наступних розділах магістерської роботи низку методик апробовано на матеріалах досліджуваного сільськогосподарського підприємства, а результати апробації – проаналізовано й оцінено.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ ЙОГО БАНКРУТСТВА

2.1. Організаційно-методичні засади проведення аналітичної оцінки фінансового стану підприємств

Першочерговим завданням проведення оцінки фінансового стану є чітке окреслення мети та завдань його здійснення. Слід відзначити, що найчастіше внутрішніми службами підприємства оцінка фінансового стану здійснюється з метою впровадження певних заходів щодо його зміцнення та виявлення основних напрямів подальшого розвитку підприємства. З іншого боку постійним завданням у рамках функціонування системи раннього попередження і реагування в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності є діагностика банкрутства підприємства, що дозволяє вчасно запобігти небажаним наслідкам.

Основні завданнями аналізу фінансового стану можна представити у вигляді рис. 2.1.

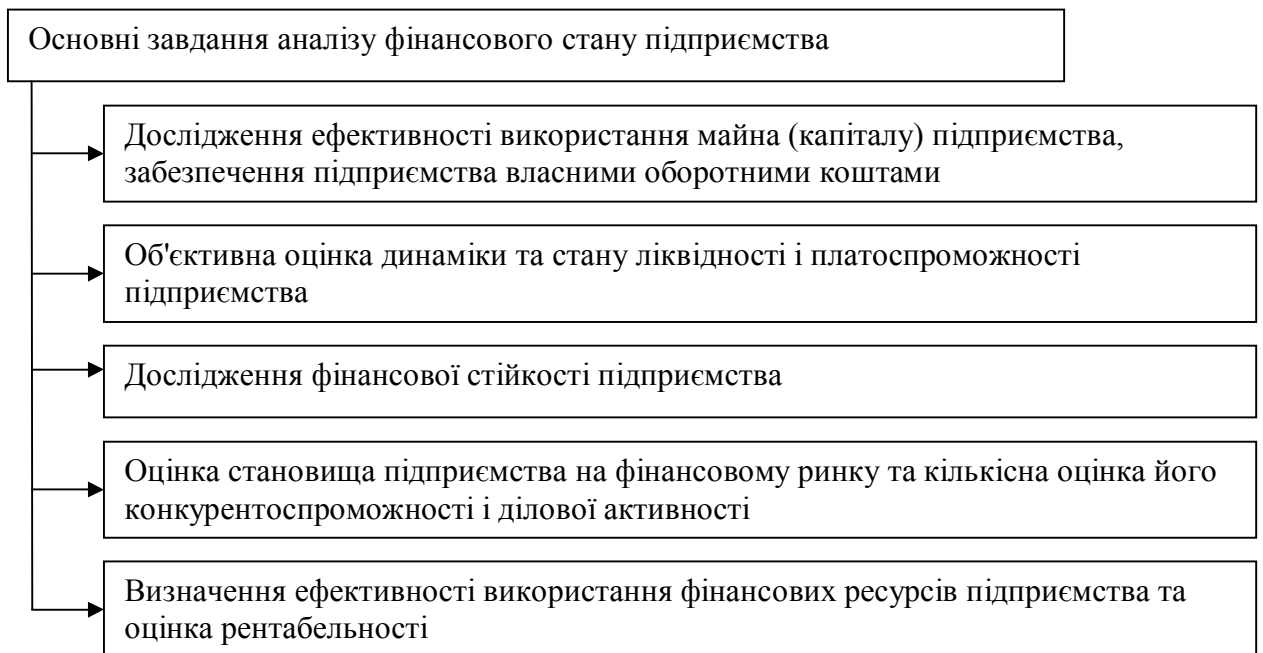

Рис. 2.1 Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства

Зовнішня оцінка фінансового стану може проводитися акціонерами,

кредиторами, інвесторами, податковими органами, підприємствами-партнерами тощо. Однак, найчастіше вона зводиться до оцінки кредитоспроможності, оскільки в сучасних умовах зростає потреба підприємств у позиковому капіталі.

Відповідно до вищенаведених цілей обирається методика здійснення аналізу фінансового стану (рис. 2.2).

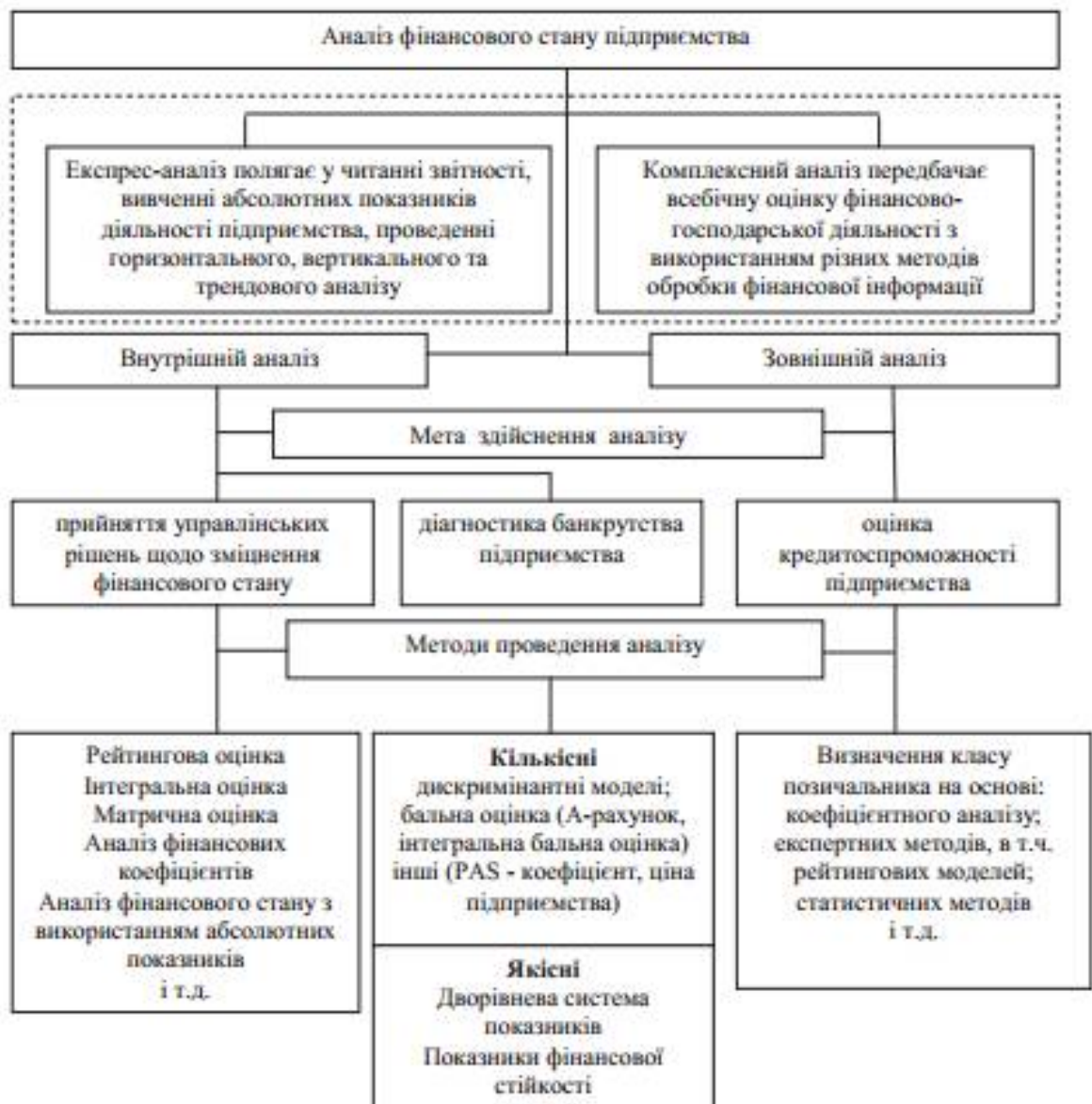

Рис. 2.2. Методичні підходи до аналізу фінансового стану підприємства

Сьогодні в наукових працях подано велику кількість показників, які характеризують фінансовий стан підприємства. Так, основними з них є такі групи показників: оцінювання майнового стану підприємства; ліквідності та

платоспроможності; рентабельності підприємства; ділової активності; фінансової стійкості та стабільності підприємства.

Проте систематичне дослідження фінансового стану підприємства не завжди доцільно проводити за всіма групами показників. Діагностику фінансового стану підприємства варто здійснювати, використовуючи різноманітні методи та методики аналізу і враховуючи мету та ситуацію на ринку. Лише під час використання різноманітних методик діагностики можна побачити основні «проблемні» сторони діяльності підприємства.

Останні роки набули поширення методики, що надають можливість інтерпретації результатів оцінки фінансового стану на основі одного узагальнюючого показника. Але їх різноманіття, відсутність певної систематизації, чіткого алгоритму здійснення розрахунків та умов застосування ускладнюють їх використання у практичній діяльності підприємств.

У науковій літературі подана чітка характеристика основних методів оцінювання фінансового стану підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристика основних методів оцінки фінансового стану [7]

Методи	Характеристика
1	2
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями
Оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану. Наприклад: - для характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; - визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів
Рейтингова оцінка	Класифікує підприємства за окремими ознаками, враховуючи при цьому фактичний рівень та рейтинг показників фінансового стану. Перевагою рейтингової оцінки є можливість чіткого ранжування цілого ряду підприємств за обраними ознаками

1	2
Бальна оцінка (спектр бальна оцінка)	Така оцінка дає змогу порівнювати отримані дані за фінансовими показниками з їх нормативними величинами і при цьому отримувати узагальнюючий показник, який виражається в бальній шкалі. Спектр бальна оцінка – це розподіл цих значень за певними секторами віддаленості від оптимального
Матрична оцінка	Базою матричної оцінки є побудова матриці сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Це дає змогу проводити порівняння рейтингової оцінки за цими показниками. Також може бути використана під час створення матричних балансів і балансів грошових надходжень
Інтегральна оцінка	Інтегральна оцінка демонструє результат проведення оцінювання з визначенням при цьому інтегрального показника. Інтегральний показник характеризує конкретні складові та фінансовий стан будь-якого підприємства незалежно від форми власності в загальному
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки (або використання) інтегральної моделі аналізу фінансового стану підприємства. Виділяють однофакторні (коефіцієнт Бівера, Вайбеля) та багатфакторні (модель Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Терещенко, Савицької тощо) моделі

Коефіцієнтний метод передбачає розрахунок системи коефіцієнтів, що висвітлюють різні аспекти господарювання підприємства і враховують вплив як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ на фінансовий стан підприємства.

В табл. 2.2 наведена система напрямків та коефіцієнтів для оцінки фінансового стану підприємства коефіцієнтним методом.

Таблиця 2.2

Система напрямків та коефіцієнтів для оцінки фінансового стану підприємства коефіцієнтним методом

Напрямок	Коефіцієнти
Ліквідність	Коефіцієнт абсолютної ліквідності Коефіцієнт загальної ліквідності Коефіцієнт критичної ліквідності
Рентабельність	Коефіцієнт рентабельності активів Коефіцієнт рентабельності реалізації Коефіцієнт власного капіталу
Фінансова стійкість	Коефіцієнт автономії Коефіцієнт фінансового ризику Коефіцієнт концентрації позикового капіталу
Ділова активність	Коефіцієнт оборотності активів Коефіцієнт оборотності власного капіталу Коефіцієнт оборотності основних засобів

Основними недоліками цього методу, що ускладнюють його застосування, є:

1. Трудомісткість, тобто досить складний процес формування результатів оцінки;
2. Відсутність нормативних значень більшості коефіцієнтів, що використовуються в процесі аналізу;
3. Ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку постійно змінюються у часі.

Система показників оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств передбачає три напрями:

1. Горизонтальну та вертикальну оцінку майна: необоротних активів; основних засобів; оборотних активів; оборотних активів у запасах товарно-матеріальних цінностей; поточної дебіторської заборгованості; грошей та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій; витрат майбутніх періодів; грошових документів у національній валюті; грошових документів в іноземній валюті та податкових зобов'язань; необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття.

Вертикальна оцінка дає змогу виділити (з урахуванням галузевої специфіки) найбільш важливі для сільськогосподарського підприємства майнові компоненти і джерела фінансових коштів, а горизонтальна – виявляє найбільш суттєві зміни в структурі майна і напрями фінансування, що мали місце у даному періоді.

2. Оцінку джерел формування капіталу: власного капіталу; зареєстрованого капіталу; зобов'язань і забезпечень; довгострокових зобов'язань і забезпечень; поточних зобов'язань і забезпечень; зобов'язань, пов'язаних із необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття. Оцінка джерел формування капіталу дає змогу встановити й оцінити структуру і динаміку джерел формування капіталу та напрями його розміщення, а також оцінити ступінь впливу на фінансовий стан

сільськогосподарського підприємства додатково залученого капіталу.

3. Ефективність використання фінансових ресурсів: коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт фінансової стабільності; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів; коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень; коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень; коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт платоспроможності; рентабельність активів; чиста рентабельність власного капіталу.

Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів дає змогу встановити реальну і потенційну фінансову спроможність сільськогосподарського підприємства забезпечувати фінансування виробничо-господарської діяльності та виконання поточних зобов'язань перед кредиторами.

Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств та їх стійкість значною мірою залежать від того, яким майном володіють підприємства, в які активи вкладений капітал (табл. 2.3, додаток Б).

Для вивчення структурних змін необхідно додатково визначити питому вагу кожного виду майна в загальній валюті балансу і вивчити причини змін структури майна і джерел його утворення (табл. 2.4, додаток В).

З даних таблиць можна зробити висновок, що у 2017 році вартість майна в розпорядженні підприємства становить 1840,4 тис. грн., тобто в порівнянні з 2015 роком майно підприємства збільшилось на 1306,4 тис. грн., а в порівнянні з 2016 роком – на 229,4 тис. грн. за рахунок збільшення оборотних коштів. Можна зробити висновок, що є тенденція до збільшення майна підприємства. У загальній вартості майна, яке перебуває в розпорядженні підприємства, лише 18,15 % становлять основні засоби і інші необоротні активи і 81,85 % оборотні активи. Сума основних засобів і необоротних активів збільшилась на 5,6 тис. грн. і становить у 2017 р. 334,1 тис. грн., але питома вага їх в загальній вартості майна зменшилась на 33,54 %.

Оборотні активи збільшились в порівнянні з 2015 роком на 1248,3 тис. грн., а в порівнянні з 2016 роком на 194,3 тис. грн. і становить 1506,3 тис. грн. В

загальній вартості майна їхня питома вага збільшилась на 9,99 %. Матеріальні активи збільшились на 584,8 тис. грн. і становить 1615,1 тис. грн., а їхня питома вага в загальній вартості оборотного капіталу збільшилась на 33,54 %, частка дебіторської заборгованості збільшилась на 24,6 %. Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті незначно збільшились в порівнянні з 2015 та 2016 роком і становлять 0,2 тис. грн.

У ході аналізу, який проводиться за даними першого розділу активу балансу, необхідно дати оцінку змінам, які відбулися у вартості, складі та структурі основного капіталу (табл. 2.5).

Отже можна зробити висновок про те, що основний капітал на підприємстві, діяльність якого аналізується, у 2017 році використовується більш інтенсивно, так як він зріс на 0,52 в порівнянні з 2015 роком та на 0,64 в порівнянні з 2016 роком.

Надходження, набуття, створення майна підприємства здійснюється за власні та позичені кошти, співвідношення яких розкриває його фінансовий стан. Власний капітал є основою самостійності і незалежності підприємства.

Таблиця 2.5

Аналіз змін вартості складу та структури основного капіталу ДП ДГ

«Артеміда» (на кінець року), тис. грн.

Статті активу балансу	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Зміни	
	абсолютні величини	питома вага, %	абсолютні величини	питома вага, %	абсолютні величини	питома вага, %	абсолютні величини	у структурі, %
Основні засоби: початкова вартість	759,0	-	812,0	-	909,5	-	+150,5	-
знос	483,0	-	513,9	-	580,2	-	+97,2	-
залишкова вартість	276,0	100,0	299,0	100,0	329,3	98,56	+53,3	-1,44
Незавершене будівництво	-	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові вкладення	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи					4,8	1,44	+4,8	+1,44
Усього основний капітал	276,0	100,0	299,0	100,0	334,1	100,0	+58,1	x

Аналіз джерел майна підприємства також здійснюється за даними балансу. В аналітичній табл. 2.6 наведено перелік джерел власних і позичених коштів, вкладених у майно підприємства.

Таблиця 2.6

**Аналіз джерел коштів, які вкладено в майно ДП ДГ «Артеміда»,
(на кінець року)**

Показники, тис. грн.	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення +, -
Джерела формування майна	534,0	1611,0	1840,4	+1306,4
Власний капітал	278,0	146,0	201,1	-76,9
у % до майна	52,1	9,1	10,9	-41,2
Наявність власних оборотних коштів	2,0	-153,0	-133,0	-135,0
у % до власного капіталу	0,4	-	-	-
Позичені кошти	256,0	1465,0	1639,3	+1383,3
у % до майна	47,9	90,9	89,1	+41,2
Довгострокові позики	-	-	-	-
у% до позичених коштів	-	-	-	-
Короткострокові позики	-	750,0	-	-
у % до позичених коштів	-	51,2	-	-
Кредиторська заборгованість	256,0	715,0	1639,3	+1383,3
у % до позичених коштів	100,0	48,8	100,0	-
Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-

Аналізуючи наведені дані, можна зробити висновок, що вартість майна зросла на 1306,4 тис. грн. і становить 1840,4 тис. грн., але вартість власного капіталу при цьому зменшилась на 76,9 тис. грн.; решта покривалась за рахунок збільшення зобов'язань підприємства.

За звітний період частка позичених коштів збільшилась на 41,2 % і становить 89,1 % у структурі майна за абсолютного їх зростання на 1383,3 тис. грн.

Вартість власних оборотних коштів зменшилась на 135 тис. грн. порівняно з 2003 роком. На кінець аналізованого періоду у господарства не було власного оборотного капіталу, що негативно характеризує його фінансову діяльність та фінансову стійкість.

Розглянемо структуру капіталу досліджуваного підприємства у вигляді

Аналіз зміни структури власного капіталу ДП ДГ «Артеміда»

Назва статей власного капіталу	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+, -)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зареєстрований капітал	12,0	4,3	12,0	8,2	12,0	6,0	-	+1,7
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	109,0	39,2	(23,0)	-15,7	32,1	16,0	-76,9	-23,2
Інший додатковий капітал	157,0	56,5	157,0	107,5	157,0	78,0	-	+21,5
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
Власний капітал	278,0	100,0	146,0	100,0	201,0	100,0	-77,0	x

Як свідчать дані таблиці, власний капітал підприємства зменшився на 77 тис. грн. в порівнянні з 2015 роком, а в порівнянні з 2016 роком він збільшився на 55 тис. грн. і становить 201 тис. грн. Його приріст на 21,5 % відбувся за рахунок іншого додаткового капіталу.

У структурі власного капіталу відбулися деякі зміни: питома вага статутного капіталу збільшилась на 1,7 % і становить 6 %, на 23,2 % зменшилась питома вага нерозподіленого прибутку і становить 16 %. Питома вага іншого додаткового капіталу збільшилась на 21,5 % і становить 78 %.

Далі проведемо аналіз зміни питомої ваги власного оборотного капіталу в сумі поточних активів, так як власний оборотний капітал характеризує джерело покриття поточних активів та рівень забезпеченості оборотних активів власними джерелами коштів. Результати розрахунків узагальнимо в наступній табл. 2.8.

Дані таблиці показують, що у 2015 році поточні активи лише на 8 % були сформовані за рахунок власного оборотного капіталу. У 2016 та 2017 році поточні активи господарства були повністю сформовані за рахунок залучених джерел.

Аналіз зміни питомої ваги власного оборотного капіталу в сумі поточних активів ДП ДГ «Артеміда»

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+, -)
Поточні активи	258,0	1312,0	1506,3	+1248,3
Поточні зобов'язання	256,0	1465,0	1639,3	+1383,3
Власний оборотний капітал	2,0	-153,0	-133,0	-135,0
Питома вага власного оборотного капіталу в сумі поточних активів	0,008	-	-	-0,008

Узагальнюючи проведений аналіз майнового стану слід зазначити, що підприємство має значний обсяг фінансових ресурсів.

В умовах ринкових відносин питанню платоспроможності суб'єктів господарської діяльності приділяється особлива увага.

Керівники підприємств повинні мати достовірну інформацію про наявність коштів, необхідних для розрахунків із заробітної плати з персоналом, за платежами в бюджет з фінансовими органами, за позиками з установами банків, за товарно-матеріальні цінності з постачальниками. Така інформація потрібна і для прогнозування фінансової діяльності на майбутнє.

В оцінці платоспроможності зацікавлені й підприємства-партнери, які надають комерційний кредит або вирішують питання про відтермінування платежів, й установи банків при визначенні кредитоспроможності позичальників.

Під платоспроможністю розуміють наявність у підприємства коштів для погашення ним у встановлений термін і в повному обсязі своїх боргових зобов'язань, які випливають із кредитних та інших операцій грошового характеру.

У ринковій економіці, коли можлива ліквідація підприємств унаслідок їх банкрутства, одним з найважливіших показників фінансового стану є ліквідність.

Розрізняють поточну платоспроможність, що склалася на певний момент часу, і перспективну платоспроможність, що очікується в короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Поточна (технічна) платоспроможність означає наявність у достатньому обсязі коштів і їхніх еквівалентів для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення. Звідси основними індикаторами поточної платоспроможності є наявність достатньої суми коштів і відсутність у підприємства прострочених боргових зобов'язань.

Перспективна платоспроможність забезпечується погодженістю зобов'язань і платіжних засобів протягом прогнозного періоду, що, у свою чергу, залежить від складу, обсягів і ступеня ліквідності поточних активів, а також від обсягів, складу швидкості дозрівання поточних зобов'язань до погашення. При внутрішньому аналізі платоспроможність прогнозується на підставі вивчення грошових потоків. Зовнішній аналіз платоспроможності здійснюється, як правило, на основі вивчення показників ліквідності.

Прийнято розрізняти ліквідність активів, ліквідність балансу і ліквідність підприємства.

Під ліквідністю активу розуміється здатність його до трансформації у грошові засоби, а ступінь ліквідності активу визначається проміжком часу, необхідним для його перетворення в грошову форму. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вища його ліквідність. При цьому варто розрізняти поняття ліквідності сукупних активів як можливість їхньої швидкої реалізації при банкрутстві й самоліквідації підприємства і поняття ліквідності оборотних активів, що забезпечує його поточну платоспроможність. Тут мається на увазі, що кожен вид оборотних активів має пройти відповідні стадії операційного циклу, перш ніж трансформуватися в готівку.

За ступенем ліквідності оборотні кошти групують в такі три групи:

1. Найбільш ліквідні активи: грошові кошти, короткотермінові фінансові вкладення;
2. Швидкоореалізовані активи: дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію короткострокового характеру, готова продукція;
3. Повільноореалізовані активи: запаси за вирахуванням готової продукції, дебіторська заборгованість за тривалих строків.

Слід зазначити, що поділ оборотних коштів на швидкоореалізовувані не є абсолютним і залежить від конкретної реальної ситуації, яка складається в кожному звітному періоді діяльності підприємства. Може статися так, що залишки готової продукції на складі підприємства реалізується швидше, аніж настане строк погашення дебіторської заборгованості. Тому для кожного підприємства і для кожного окремого періоду існує своє індивідуальне групування поточних активів за ступенем ліквідності.

Аналіз ліквідності підприємства передбачає два такі етапи:

- складання балансу ліквідності;
- розрахунок та аналіз основних показників ліквідності.

Ліквідність балансу — це рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки за кожною групою активу і пасиву балансу.

Баланс буде абсолютно ліквідним, якщо задовольнятиме такі умови:

1. найбільш ліквідні активи перевищують негайні пасиви або дорівнюють їм;
2. активи, що швидко реалізуються, дорівнюють короткостроковим пасивам або більші за них;
3. активи, що реалізуються повільно, дорівнюють довгостроковим пасивам або більші за них;
4. активи, що важко реалізуються, менші ніж постійні пасиви.

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується й остання умова, оскільки це свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечує його фінансову стійкість. Невиконання однієї з перших трьох умов указує на те, що фактична ліквідність балансу відрізняється від абсолютної. Перспективну ліквідність можна визначити, порівнюючи активи, що реалізуються

повільно, із довгостроковими пасивами, тобто з майбутніми надходженнями та платежами. Баланси ліквідності за кілька періодів дають уявлення про тенденції зміни фінансового стану підприємства. Якщо на підприємстві рівень ліквідності настільки великий, що після погашення найбільш термінових зобов'язань залишаються зайві кошти, то можна прискорити строки розрахунків з банком, постачальниками та іншими кредиторами.

Співвідношення активів і пасивів аналізованого підприємства покажемо у вигляді табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз ліквідності балансу ДП ДГ «Артеміда» за 2017 р., тис. грн.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Платіжний залишок або нестача	
						На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Найбільш ліквідні активи)	-	0,2	Негайні пасиви	114,0	262,3	-114,0	-262,1
Активи, що швидко реалізуються	531,0	716,2	Короткострокові пасиви	1351,0	1377,0	-820,0	-660,8
Активи, що повільно реалізуються	781,0	789,9	Довгострокові пасиви	-	-	+781,0	+789,9
Активи, що важко реалізуються	299,0	334,1	Постійні пасиви	146,0	201,1	+153,0	+133,0
Баланс	1611,0	1840,4	Баланс	1611,0	1840,4	x	x

Ліквідність підприємства — більш загальне поняття, ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу передбачає вишукування платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації активів). Але підприємство може залучити позикові засоби зі сторони, якщо в нього є відповідний імідж у діловому світі і досить високий рівень інвестиційної привабливості. Тому,

оцінюючи ліквідність підприємства, треба враховувати його фінансову гнучкість, тобто здатність позичати кошти з різних джерел, продавати активи, швидко реагувати на кон'юнктуру ринку і т. ін.

Таким чином, поняття платоспроможності й ліквідності дуже близькі, але друге більш містке. Від ступеня ліквідності балансу належить платоспроможність підприємства. Разом з тим ліквідність характерна як для поточного стану розрахунків, так і на перспективу. Підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але мати несприятливі можливості в майбутньому, і навпаки.

Отже, ліквідність балансу, що базується на рівновазі активів і пасивів, є основою (фундаментом) платоспроможності й ліквідності підприємства. Іншими словами, ліквідність — це спосіб підтримки платоспроможності. Але разом з тим, якщо підприємство має високий імідж і постійно платоспроможне, то йому легше підтримувати свою ліквідність.

Ліквідність характеризує не лише поточний стан розрахунків, а й їх перспективу. Розрізняють кілька ступенів ліквідності, зокрема – недостатню ліквідність та високий рівень недостачі ліквідності.

Недостатня ліквідність означає, що підприємство не в змозі скористатися перевагами надання йому знижок і вигідними комерційними можливостями.

Високий рівень недостачі ліквідності означає, що підприємство неспроможне погасити свої поточні борги і зобов'язання. Це може спричинити його неплатоспроможність і навіть банкрутство.

Залежно від того, які зобов'язання підприємства приймають у розрахунок, розрізняють короткострокову і довгострокову платоспроможність.

За рейтингом платоспроможності підприємства можна поділити на п'ять класів.

Вищий клас – абсолютно стійка платоспроможність і висока кредитоспроможність, що передбачає застосування кредитних і відсоткових пільг.

Перший клас—висока платоспроможність і кредитоспроможність з

невеликими відхиленнями від норми за окремими показниками і періодами. Підприємству можуть бути надані кредитні і відсоткові пільги. Можливий продаж цінних паперів з коефіцієнтом, що перевищує номінал.

Другий клас — мають місце ознаки фінансового напруження, несвоєчасних платежів, однак існує потенційна можливість їх подолання. Підприємство кредитоспроможне, але в окремих випадках необхідне надійне забезпечення. Можливий продаж цінних паперів за номіналом.

Третій клас—підприємство підвищеного ризику. Кредитоспроможність обмежена (тільки під надійне забезпечення). Можливий продаж цінних паперів нижче номіналу.

Четвертий клас — підприємство неплатоспроможне, перспектив стабілізації немає. Строк заборгованості перевищує три місяці, стан на межі банкрутства. Можуть бути надані тільки цільові кредити під надійні гарантії. Висновки про рейтинг підприємства носять суворо індивідуальний характер і приймаються на основі експертного вивчення інформації.

Аналіз ліквідності передбачає розрахунок та аналіз основних показників ліквідності. Вони застосовуються для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання. Показники ліквідності дають уявлення не тільки про платоспроможність підприємства на конкретну дату, а й у випадках надзвичайних ситуацій.

Ліквідність підприємства, як відомо, можна оперативнo визначити за допомогою коефіцієнтів ліквідності. Коефіцієнти ліквідності можуть бути різними за назвою, але сутність їх в основному однакова як на українських підприємствах, так і в зарубіжних фірмах та компанія

Після ознайомлення з балансом і аналізу структури активів та пасивів балансу підприємства необхідно проаналізувати показники, що характеризують фінансову діяльність підприємства більш детально. Вся сукупність таких показників може бути наведена у вигляді таких груп, що характеризують: платоспроможність (фінансову стійкість); ліквідність; ділову активність; рентабельність.

Результати комплексного аналізу зведено до табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Показники фінансового стану ДП ДГ «Артеміда», 2015-2017 рр.

№ з/п	Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення, (+,-)
Аналіз ліквідності підприємства					
1.	Коефіцієнт покриття	27,88	26,02	16,58	-11,30
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	15,38	12,67	8,28	-7,10
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	14,32	12,06	7,97	-6,35
4.	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	8145	8083	8099	-46
Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства					
1.	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,955	0,945	0,933	-0,022
2.	Коефіцієнт фінансування	0,047	0,058	0,072	0,025
3.	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,964	0,962	0,940	-0,024
4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,911	0,891	0,879	-0,032
Аналіз ділової активності підприємства					
1.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,936	0,873	0,659	-0,277
2.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	25,67	26,43	15,41	-10,26
3.	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	42	32	36	-6
4.	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	17	22	10	-7
5.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	1,53	1,56	1,05	-0,48
6.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,98	0,92	0,70	-0,28
7.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	12,81	8,64	6,04	-6,77
Аналіз рентабельності підприємства					
1.	Коефіцієнт рентабельності активів	0,031	0,032	0,035	0,004
2.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,032	0,034	0,037	0,005
3.	Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,033	0,037	0,053	0,020
4.	Коефіцієнт рентабельності продукції	0,089	0,087	0,106	0,017

Коефіцієнт покриття (поточної ліквідності) показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних

зобов'язань. На підприємстві коефіцієнт покриття значно переважає 2, тому можна говорити, що структура балансу є задовільною, підприємство платоспроможне, тобто підприємству цілком вистачає ресурсів для погашення поточних зобов'язань, а на 1 грн. короткострокових зобов'язань у 2017 році припадає 16,58 грн. активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності – цей показник перевищує нормативне значення (1). У 2015-2016 рр. цей показник зменшився на 2,71 та на 4,39 у 2016-2017 рр., тобто у підприємства залишається найбільш ліквідні оборотні кошти – грошові кошти та їх еквіваленти, фінансові інвестиції та кредиторська заборгованість.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Коефіцієнт абсолютної ліквідності – цей показник у 2015-2016 зменшився на 2,26 та на 4,09 у 2016-2017 рр., що свідчить про велику довгострокову дебіторську заборгованість, яка сформувалася підчас роботи підприємства у цей період.

Чистий оборотний капітал - його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність. Підприємство вчасно розраховується за своїми поточними зобов'язаннями та має достатню фінансову стійкість, оскільки в цьому випадку певна частина необоротних активів фінансується за рахунок поточних зобов'язань. Негативним є зменшення рівня прибутку підприємства на 46 тис. грн. за 2015-2017 рр.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Фінансова автономія від зовнішніх джерел є дуже високою у 2015-2017 рр., показники за цей період значно перевищують нормативне значення (норматив $> 0,5$), тобто підприємство є майже 100%-во фінансово автономним, незалежним від

зовнішнього фінансування у цей період. Але за досліджуваний період цей показник зменшився на 0,022 в цілому.

Коефіцієнт фінансування характеризує залежність підприємства від залучених засобів. коефіцієнт фінансування має тенденцію постійного незначного зростання (на 0,011 у 2015-2016 рр. і на 0,014 у 2016-2017 рр.), тобто надходження позичково капіталу були незначними, а частка власного капіталу є незмінною.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами. Як і попередні показники, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами має високий рівень та має тенденцію незначного коливання (зменшення на 0,002 у 2015-2016 рр. і на 0,022 у 2016-2017 рр.), тобто підприємство у повній мірі забезпечено власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Цей показник за 2015-2017 рр. зменшився на 0,032, тобто зменшилася частина власного капіталу, яка використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби.

Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення. Коефіцієнт оборотності активів має тенденцію зменшення (на 0,277 в цілому) – це сприятлива умова для переведення активів підприємства у ліквідні кошти.

Коефіцієнт оборотності дебіторської показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством. За період 2015-2017 рр. цей показник знизився на 6,30. Зменшення значення коефіцієнта – це негативна тенденція і свідчить про те, що ДП ДГ «Артеміда» не так швидко отримує кошти від своїх боржників.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує швидкість

обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству. За період 2015-2017 рр цей коефіцієнт має тенденцію до зниження, але є достатньо високим. Тобто підприємство менше ніж за місяць сплачує усі рахунки постачальників.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства. За 2015-2016 рр., строк погашення дебіторської заборгованості значно менший ніж строк погашення кредиторської заборгованості, тобто підприємство встигає отримати оплату від дебіторів та сплатити свої кредиторські зобов'язання. Строк погашення кредиторської заборгованості у 2017 р. порівняно с 2015 р. значно збільшився (на 10,05), тобто підприємство затримує сплату кредиторських зобов'язань.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів перевищує 1, що свідчить про швидку реалізацію товарно-матеріальних запасів підприємства. Але показник за 2015-2017 роки має тенденцію зниження. Це свідчить про те, що на продукцію падає попит.

Проте загалом фінансовий стан підприємства стійкий.

Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств дає можливість визначити, наскільки ефективно сільськогосподарські підприємства використовують власний та позиковий капітал. Основною метою проведення оцінки ефективності використання фінансових ресурсів є підвищення прибутковості капіталу та забезпечення стабільності функціонування суб'єкта господарювання.

2.2. Організація і методика аудиту фінансового стану підприємства

Аудит фінансового стану – це особлива сфера контролю та одна з форм управління фінансами. Проведення даного аудиту надає можливість виявити сильні та слабкі сторони господарчої діяльності підприємства для прийняття

найбільш раціонального управлінського рішення.

В умовах ринкових відносин, що динамічно розвиваються, роль сучасного аудиту в прийнятті оптимальних управлінських рішень безперервно зростає, що, в свою чергу, вимагає від аудиторської спільноти постійного вдосконалення і наукового обґрунтування методології і організації проведення аудиторської перевірки.

Аудит фінансового стану передбачає оцінку облікової та іншої економічної інформації через вивчення реально існуючих зв'язків та взаємозв'язків між показниками. Метою аудиту фінансового стану суб'єкта господарювання, що перевіряється є: - визначення суті та змісту ділової активності; - виявлення зон можливих навмисних помилок у звітності; - оцінка фінансово-господарських перспектив клієнта, його функціонування в майбутньому; - оцінка стану бізнесу.

Перед безпосереднім проведенням перевірки та аналізу фінансового стану підприємства аудитор повинен визначити мету та завдання аналізу, а потім розробити детальну програму: - вибір методу аналізу, оптимального для досягнення поставлених завдань та цілей; - визначення інформаційної бази аналізу; - встановлення критерію для прийняття рішення у разі виявлення незвичайних коливань.

Особливе значення у роботі аудитора має читання та аналіз балансу, оскільки використання інформації, отриманої за результатами аналізу, дає можливість прийняти обґрунтовані управлінські рішення, оцінити динаміку та перспективи зміни прибутку підприємства, ресурси підприємства, а також ефективність їх використання. Для аудитора, який проводить зовнішній аудит, досить важливо дослідити роль, яку відіграє в організації внутрішній аудит, чи охоплює він фінансову систему.

У сучасних умовах господарювання впровадження внутрішнього аудиту є позитивним сигналом для потенційних інвесторів і кредиторів та підвищує інвестиційну привабливість підприємства. Вибір ефективних методів і технологій внутрішнього аудиту визначається цілями і видами діяльності

підприємства, навколишнім середовищем і відповідним набором властивих ризиків. Внутрішній аудит є особливою формою контролю та тісно пов'язаний із внутрішніми проблемами підприємства. Головною метою внутрішнього аудиту є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства, а завданням – перевірка звітності підрозділів і всієї організації в цілому. Наявність ефективного внутрішнього аудиту сьогодні є невід'ємною складовою успішного розвитку суб'єкта господарювання в умовах постійних змін зовнішнього середовища та ускладнення процесів управління.

При належній організації внутрішній аудит сприяє підвищенню відповідальності керівників суб'єкта господарювання та значною мірою є інформаційною базою для зовнішнього аудиту. Ефективний внутрішній аудит може знизити обсяг планування та витрати компанії на зовнішній незалежний аудит.

Завданнями аудиту фінансового стану підприємства є:

- виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства;
- визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства;
- оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства;
- оцінка фінансового становища підприємства на певну дату;
- визначення тенденцій змін фінансового стану підприємства.

Варто зазначити, що завдання аудиту фінансового стану суб'єкта господарювання можуть змінюватися залежно від зацікавленості різних груп користувачів тим чи іншим аналітичним матеріалом. Користувачів інформації про фінансовий стан підприємства можна поділити на дві групи: внутрішніх (керівництво, управлінський персонал, служба внутрішнього аудиту тощо) та зовнішніх (банки і кредитори, інвестори, податкові органи, постачальники та інші).

Для того, щоб забезпечити виконання даних завдань, аудитору необхідно здійснити аналіз фінансового стану підприємства, головною метою якого є своєчасне виявлення й усунення недоліків у фінансовій діяльності і пошук

резервів поліпшення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Проведення незалежної аудиторської оцінки про фінансовий стан дозволить користувачам:

- упевнитися у правдивості інформації про фінансовий стан;
- проаналізувати показники фінансового стану та прийняти заходи щодо їх поліпшення;
- проконтролювати правильність ведення бухгалтерського обліку та відповідності показників фінансової звітності;
- уникнути фальсифікації документів фінансової звітності та шахрайства з боку працівників;
- встановити відповідність діяльності підприємства і ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству.

Джерелами інформації для проведення аудиту фінансового стану підприємства є фінансова звітність. Крім фінансової звітності використовується інша інформація, яка доступна тільки персоналу підприємства, зокрема, планово-нормативна (фінансовий план, нормативи), конструкторсько-технологічна інформація, а також позаоблікова інформація (маркетингові дослідження, інструкції, експертна інформація та ін.).

Аудит фінансового стану підприємства доречно проводити за певними групами економічних показників, які дають уявлення про загальну оцінку фінансового стану підприємства, рівень прибутковості його діяльності, платоспроможності, ліквідності, фінансової незалежності, ділової активності тощо (залежно від цілей аналізу). При цьому застосовують наступні методи: аналіз за допомогою коефіцієнтів; аналіз на підставі результатів попередніх періодів; аналіз на підставі даних галузевих показників.

Аудитор на підприємстві при оцінці фінансового стану повинен оцінити також і грошові потоки підприємства. Метою планування і контролю потоку коштів підприємства є:

- виявлення необхідних підприємству коштів (власних та залучених);

- визначення власних грошових коштів, у тому числі вільних;
- порівняння фактичного потоку грошей і планового;
- залучення коштів на кращих умовах; - оптимальне розміщення вільних грошей;
- прогнозування наслідків і прийняття дій, які б їх попереджували;
- аналіз і оптимізація структури і термінів надходжень.

У випадках, якщо в результаті аналізу встановлюють незвичайні відхилення, потрібно детально їх дослідити, опитати персонал підприємства про причини, розглянути необхідність проведення додаткових процедур (інвентаризації, зустрічні перевірки документів, арифметичні перерахунки та інші). Аналітичні процедури, які використовуються при загальному фінансовому огляді, повинні допомогти аудитору зробити висновок про відповідність фінансової інформації фактичному стану справ на підприємстві, а також для підтвердження висновків, зроблених у процесі аудиту по окремих елементах фінансової інформації. Вибіркове обстеження, тобто проведення самостійних аудиторських процедур, здійснюють для одержання в достатньому обсязі аудиторських свідчень (доказів), на підставі яких складається аудиторський висновок про достовірність фінансової звітності. Цей етап є найбільш відповідальним і істотним. Тому тут потрібно чітко визначити об'єкти перевірок, обсяги аудиторської вибірки, джерела інформації, прийоми та методи аудиторських процедур, про що буде йтися далі.

У світовій практиці широко використовують нормативні значення, визначені на основі чималої багаторічної практики аналізу діяльності підприємства. На жаль, сьогодні в Україні звернутися до аналогічної практики немає можливості. З іншого боку, використовувати для оцінки в умовах України (умовах нерозвиненого вітчизняного фондового ринку, поширення «тіньового» сектору) набір індикаторних показників, що використовуються за кордоном, неможливо через те, що вони відображають зовсім інше середовище господарювання. Тому доцільно порівнювати фінансові показники, що характеризують діяльність підприємства, не з нормативними значеннями, а з:

- середніми значеннями аналогічних показників, розрахованими для сукупності підприємств кожної галузі, які виробляють основну частку її продукції;

- середніми значеннями таких показників, визначеними в цілому по всьому обсягу випуску відповідної галузі;

- значеннями показників, рекомендованих у працях українських дослідників, які відповідають вимогам безпечного функціонування;

- показниками діяльності найкращих підприємств.

Аналізуючи вище наведені методи, які використовуються для оцінки фінансового стану підприємства, ми бачимо, що існує велика кількість різноманітних методик, проте жодна з них не адаптована до сучасної економічної ситуації в Україні. Проблема удосконалення наявних та розробки нових методик аналізу потребує подальшого дослідження у зв'язку з постійною зміною умов функціонування вітчизняних підприємств. Вони дадуть змогу отримати реальну інформацію про фінансове становище підприємства, про вплив факторів оточуючого економічного середовища, дозволять найбільш повно оцінити характер використання ресурсів підприємства, забезпечити зовнішніх і внутрішніх користувачів об'єктивною і повною інформацією для прийняття тактичних і стратегічних рішень.

Упорядкування, створення нормативних засад, систематизація розроблених і діючих методик оцінки фінансового стану підприємств зумовить можливість прийняття високоефективних управлінських рішень щодо фінансової діяльності та розробки стратегічних напрямків розвитку підприємств. Керівництво підприємства при складанні своєї фінансової звітності зобов'язане враховувати економічні інтереси зацікавлених осіб, тому повинне надати їм у відповідності з інформаційними запитами звітні показники у такому вигляді, який достатній для контролю за збереженням та нарощуванням капіталу підприємства.

Забезпечення прозорості, а головне – корисності інформації, що надається у фінансовій звітності, пов'язане з підтвердженням заяви

керівництва про те, що підприємство, як юридично дієздатна особа, зберігає спроможність до ділової активності. Це означає, що у фінансовій звітності повинні бути наведені докази того, що у підприємства немає намірів призупинити діяльність, а тому для третіх осіб немає підстав для занепокоєння з приводу потенційно можливого невиконання прийнятих на себе зобов'язань. Принцип безперервності діяльності – один із основоположних принципів підготовки фінансової звітності відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів». На сьогодні принцип безперервності діяльності висувається на перший план. Дане припущення дозволяє надійно та ефективно розрахувати фінансовий результат і відмовитися від спроб переоцінити об'єкти обліку. Із принципу витікає, що якщо підприємство існує вічно, немає сенсу переоцінювати його активи. І навпаки, якщо підприємство ліквідується, то його майно повинно бути оцінене за ринковою вартістю. Якщо ж фірма продається цілком, то немає сенсу складати ліквідаційний баланс, адже від зміни господаря фірма не стала іншою. Змінюючи власника, підприємство зберігає систему обліку, а сплачену різницю між обліковою вартістю майнового комплексу та ціною за нього (гудвіл) повинно відобразити на окремому рахунку. Звернемо увагу, що саме застосування принципу безперервності діяльності сприяє реалізації інших принципів бухгалтерського обліку.

Отже, застосування концепції безперервності надає впевненості інвесторам щодо продовження підприємницької діяльності підприємства для досягнення заздалегідь визначеної мети, а також дозволяє розрахувати вартість компанії у будь-який момент часу. Втім, на сьогодні існує проблема розкриття інформації щодо безперервності діяльності у корпоративній звітності підприємства, оскільки вітчизняне облікове нормативно-правове поле не містить відповідних норм, а міжнародне знаходиться у стані розробки. Отже, подальші наукові дослідження слід спрямувати на розробку дієвого механізму застосування принципу безперервності діяльності, враховуючи потреби постіндустріального суспільства. Огляд фінансової інформації здійснюють на завершальній стадії аудиту по всіх зібраних фактах і матеріалах аудиторських

обстежень. Всеохоплюючий огляд дає можливість визначити, виходячи з принципу суттєвості, чи складена фінансова звітність відповідно до чинного порядку, чи відповідає вона фактичному стану справ на підприємстві, чи розкриті всі питання у звітності належним чином, чи відповідає фінансова звітність вимогам закону та іншим нормативним актам. Висновки, зроблені на основі багатьох тестів, пов'язаних з вивченням звітності, дозволяють сформулювати аудиторський висновок.

Аудиторський звіт має містити відомості про достовірність або недостовірність даних фінансової звітності підприємства, дотримання ним правил ведення бухгалтерського фінансового обліку, економічну оцінку його ліквідності, платоспроможності, дохідності тощо⁵⁸. Аналіз практики аудиту фінансової звітності в Україні засвідчує формальний підхід до цієї досить важливої справи, який не підвищує якості звітної інформації, а навпаки, штовхає керівництво підприємств, яке заручається позитивними висновками аудиторів на викривлення показників фінансової звітності. Не кожен керівник чи бухгалтер повною мірою розуміє, для чого потрібен аудит на його підприємстві. Аудитори не зобов'язані вишукувати помилки та шахрайство, не мають наміру звинуватити керівництво у їх допущенні. Вони мають висловити думку про достовірність фінансової звітності, і в ході перевірки вказати на недоліки, усунення яких надасть керівництву впевненості щодо майбутньої податкової перевірки. Тому, аудит фінансового стану – це не просто перевірка, а процес збирання незалежним аудитором достовірної інформації про об'єкт дослідження, в такому випадку – про фінансовий стан підприємства, з метою оцінки його відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам. Сьогодні аудит фінансової звітності не обмежується виявленням недоліків у системі обліку та фінансовій звітності клієнта за минулий рік чи декілька років.

Від аудитора очікують також оцінки подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки про можливість безперервного функціонування підприємства, яке перевіряється протягом

найближчого перспективного періоду, аналізу прогнозних фінансових показників.

На сьогоднішній день фінансовий стан є визначальним чинником конкурентоспроможності й сталого розвитку підприємства та найважливішою характеристикою функціонування фірми в ринкових умовах. Дослідження фінансового стану підприємства дозволяє визначити рівень його конкурентоспроможності і місце підприємства в економічному середовищі. Однією з найважливіших складових процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємства є комплексна оцінка фінансового стану. У процесі аналізу фінансового стану підприємства слід докладно проаналізувати обіговість усього майна підприємства, обігових коштів, їх окремих видів. Тільки за допомогою систематичної комплексної оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання можна забезпечити оптимальний напрям розвитку та запобігання в його діяльності кризи.

2.3. Аналіз практики використання методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств

Сільськогосподарським підприємствам притаманний прояв різних видів фінансових кризових явищ. Всі вони можуть стати поштовхом до появи ознак банкрутства.

Можливостей діагностувати стан підприємства і вчасно виявити ризики більш, ніж достатньо. Світовий досвід і практика накопичили велику кількість методичних розробок проведення діагностики банкрутства кількісними і якісними методами; експрес- та поглибленим аналізом кризових явищ. Методичні розробки з використанням ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу дозволяють не лише визначити основні кризові чинники, оцінити їх вплив, ступінь значущості на кризовий стан підприємства, але і запропонувати систему антикризових заходів.

Серед найбільш відомих і використовуваних багатофакторних моделей діагностики кризового стану та прогнозування банкрутства підприємств

назвемо: моделі на основі коефіцієнтів Альтмана, Бівера, прогнозні моделі Тоффлера і Тішоу, модель рейтингового числа Сайфулліна і Кадикова, моделі Фулмера, Спрінгейта, Беєрмана, Давидової і Белікова, Терещенка, методику оцінки платоспроможності Лігоненко та Ковальчук тощо.

З огляду на сутнісні особливості використання цих моделей і підходів, вони мають різну географічну поширеність у світі. В Україні вони також досить активно застосовуються, однак, не враховуючи особливостей вітчизняної практики, можуть давати суттєві похибки в оцінках, а відтак не дають змоги неупереджено прогнозувати ймовірність банкрутства [9, с. 41]. Більше того, з об'єктивних причин не існує єдиних, узагальнених підходів діагностики кризового стану та банкрутства, які б забезпечували високу точність отриманих даних і прогнозів для окремих підприємств в різних галузях. Серед основних недоліків використовуваних методик для оцінки фінансового стану українських підприємств найбільш часто називають: неврахування національних та галузевих особливостей об'єкту аналізу; суб'єктивність формування системи показників; ігнорування факту різної вагомості впливу окремих показників на результати аналізу; оперування виключно фінансовими показниками, хоча причини кризових явищ можуть бути і поза сферою фінансів; неможливість виявити чинники, що призвели до загрози банкрутства; неможливість оцінити загальну комплексну картину діяльності тощо.

Зазначимо, що в практиці господарювання українських підприємств знаходять застосування адаптовані методики діагностики, які не лише нівелюють недоліки зарубіжних моделей, але в більшій мірі пристосовані до вітчизняних реалій. Мова йде про моделі О. О. Терещенка [16], А. Матвійчука [8, с. 20], Н. Ю. Єршової [3, с. 15], Л. О. Лігоненко та Г. Ковальчук [6], Ю. Є. Гайворонської [1, с. 16]. Та універсальної моделі прогнозування банкрутства все ж не існує.

Для забезпечення єдиного підходу оцінки фінансово-господарського стану підприємств та виявлення ознак банкрутства, направлено на можливість

здійснення випереджаючих заходів уникнення кризового стану, виявлення резервів відновлення ефективності виробництва та стану ділової активності, діє Наказ Міністерства економіки України «Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства» (від 17.01.2001 р. №10 зі змін. та доп. від 19.01.2006 р. № 81) [10]. Отже, маємо ситуацію, коли, з однієї сторони, керівники підприємств мають великий вибір методичних підходів для діагностування стану своїх підприємств, а з іншої, обрати серед них найбільш прийнятні також є проблематичним і потребує спеціальних знань.

Перевіримо різні моделі діагностики банкрутства на матеріалах ДП ДГ «Артеміда».

Розпочнемо із модифікованої п'ятифакторної моделі Е. Альтмана, яка представлена наступною формулою:

$$Z_A = 0,717 \cdot X_1 + 0,847 \cdot X_2 + 3,107 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 0,995 \cdot X_5 \quad (2.1)$$

Розрахунок моделі представлено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Визначення ймовірності банкрутства ДП ДГ «Артеміда» за моделлю

Альтмана

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X ₁ – Власні оборотні кошти / Всього активів	0,227	0,222	0,266
X ₂ – Нерозподілений прибуток / Всього активів	0,305	0,091	0,058
X ₃ – Балансовий прибуток / Всього активів	0,056	0,053	0,052
X ₄ – Балансова вартість власного капіталу / Позиковий капітал	98,010	56,906	85,238
X ₅ – Чиста виручка від реалізації / Всього активів	0,372	0,572	0,609
Z _A	42,111	24,870	37,022
Інтерпретація даних	Перевищення граничного значення Z за даною моделлю (1,23) свідчить про стійкий фінансовий стан підприємства, здатність продовжувати свою діяльність, тоді як менші значення вказують на високу ймовірність його банкрутства.		

Як бачимо, розрахований показник Z_A значно перевищує граничне значення, що свідчить про стабільний і стійкий фінансовий стан підприємства, для якого загрози банкрутства в даний час не існує.

Досвід використання даної моделі в США, Канаді, Японії, Бразилії тощо показав досить високу точність отриманих результатів. Однак, не варто забувати, що з 1983 року, коли Е. Альтман запропонував дану модифікацію своєї моделі, у світі значно змінилися умови господарювання, крім цього вона не враховує умов діяльності ні аграрних підприємств, ні національної економіки загалом.

Оцінка можливості банкрутства англійського економіста Р. Ліса має такий вигляд:

$$Z_L = 0,063 \cdot X_1 + 0,092 \cdot X_2 + 0,057 \cdot X_3 + 0,001 \cdot X_4 \quad (2.2)$$

Таблиця 2.12

**Визначення ймовірності банкрутства ДП ДГ «Артеміда»
за моделлю Р. Ліса**

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X_1 – Оборотний капітал / Сума активів	0,237	0,239	0,278
X_2 – Прибуток від реалізації / Сума активів	0,085	0,139	0,156
X_3 – Нерозподілений прибуток / Сума активів	0,064	0,091	0,058
X_4 – Власний капітал / Позиковий капітал	98,010	56,906	85,238
Z_L	0,125	0,090	0,122
Інтерпретація даних	Перевищення граничного значення Z за даною моделлю (0,037) свідчить про спроможність підприємства продовжувати свою діяльність, тоді як менші значення вказують на високу ймовірність його банкрутства.		

Як і в моделі Е. Альтмана, модель Р. Ліса для аналізу використовує показники операційної, інвестиційної та фінансової сфери діяльності підприємства, проте розглядає їх без встановлення зв'язків і взаємного впливу. На розмірах коефіцієнтів безперечно позначились позитивні фінансові результати діяльності господарства, розмір валового прибутку якого впродовж 2015-2017 рр. становив 5647 – 11575 тис. грн., висока частка власного капіталу.

Крім цього, ДП ДГ «Артеміда» за цей період не мало довгострокових зобов'язань, поточні зобов'язання також не суттєві, звідси такі значення коефіцієнтів X_4 в обох моделях. Як і в першому розрахунку, отримані результати та порівняння їх з граничними значеннями Z_L свідчать про повну спроможність підприємства продовжувати свою діяльність і відсутність ризиків банкрутства.

Відомою і популярною в західних країнах є модель Г. Спрінгейта, яка передбачає визначення інтегрального показника оцінки кредитоспроможності і враховує чотири коефіцієнти:

$$Z_C = 1,03 \cdot X_1 + 3,07 \cdot X_2 + 0,66 \cdot X_3 + 0,4 \cdot X_4, \quad (2.3)$$

Таблиця 2.13

**Визначення ймовірності банкрутства ДП ДГ «Артеміда»
за моделлю Г. Спрінгейта**

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X_1 – робочий капітал / загальна вартість активів	0,227	0,222	0,266
X_2 – прибуток до сплати податків та відсотків / загальна вартість активів	0,064	0,091	0,058
X_3 – прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість	7,40	6,62	4,04
X_4 – обсяг продажу / загальна вартість активів	0,372	0,572	0,609
Z_C	5,463	5,106	3,362
Інтерпретація даних	Критичним значенням рахунку Спрінгейта є рівень 0,862, якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом.		

Значення показника Z_C змінюється в межах 3,362 – 5,463, що також переконує у фінансовій стійкості і кредитоспроможності підприємства.

Досить позитивно в практиці антикризової діяльності українських підприємств оцінюється модель У. Бівера.

Це методика експрес-аналізу, яка дозволяє виявити відхилення в структурі балансу підприємства та вжити відповідних заходів для упередження банкрутства.

Згідно із цією методикою не передбачено розрахунку коефіцієнтів для показників фінансового стану, не розраховується і підсумковий показник.

**Система показників прогнозування банкрутства У. Бівера для
діагностики ДП ДГ «Артеміда»**

Показники	Формула	Розрахунок показника	Значення коефіцієнта Бівера за міжнародними стандартами		
			Стабільна фірма	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера У разі, якщо цей по-казник не перевищує 0,2, це відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляєється на розвиток виробництва	$K_B = (ЧП + Ам) / (Дз + Кз)$ де ЧП – чистий прибуток; АВ – амортизація; Дз – довгострокові зобов'язання; Кз – короткострокові зобов'язання	2015р.-8,132 2016р.-6,078 2017р.-5,857	0,4-0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів	$\frac{ЧП}{A} \times 100\%$, де А – обсяг активів.	2015р.-5,56 2016р.-5,34 2017р.-5,19	6-8	4	-22
Фінансовий леверидж	$Дз + Кз / A * 100\%$	2015р.-0,911 2016р.-1,379 2017р.-1,438	< 37	<50	< 80
Коефіцієнт покриття оборотних активів власним оборотним капіталом	$(Вк - На) / \text{активи}$, де Вк – власний капітал; На – необоротні активи.	2015р.-0,209 2016р.-0,224 2017р.-0,245	0,4	<0,3	< 0,06
Коефіцієнт покриття зобов'язань	$ОА / Дз + Кз$ де ОА – оборотні активи	2015р.-23,98 2016р.-17,28 2017р.-18,02	<3,2	< 2	< 1

Як свідчать значення коефіцієнту Бівера за міжнародними стандартами, в основу оцінки покладено відносну прибутковість діяльності підприємства, а прогнозування банкрутства базується на зниженні прибутковості стабільної фірми з 40-45% до 17% (за 5 років до банкрутства). За рік до банкрутства

підприємство відносно збиткове на 15%. Якщо значення коефіцієнту Бівера не перевищує 20%, має місце небажане скорочення частки прибутку, який використовується на розвиток та модернізацію виробництва. Розраховані показники по ДП ДГ «Артеміда» свідчать про значний запас відносної прибутковості підприємства. При цьому звертає на себе увагу спадна динаміка коефіцієнта Бівера.

Національні особливості економіки найбільш повно враховує уже згадана модель, рекомендована Міністерством економіки України, яка включає в оцінку шість факторів і має такий вигляд:

$$Z_{ME} = 1,04 \cdot X_1 + 0,75 \cdot X_2 + 0,15 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 1,8 \cdot X_5 - 0,06 \cdot X_6 - 2,16 \quad (4)$$

Таблиця 5

**Визначення ймовірності банкрутства ДП ДГ «Артеміда»
за моделлю, затвердженою Міністерством економіки України**

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X ₁ – коефіцієнт покриття (оборотні активи / поточні зобов'язання)	25,40	18,02	17,28
X ₂ – коефіцієнт забезпечення власними засобами (власний капітал – необоротні активи/ оборотні активи)	0,958	0,942	0,944
X ₃ – коефіцієнт оборотності активів (дохід від реалізації продукції/ середньорічна вартість активів)	0,372	0,572	0,609
X ₄ – коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (прибуток від операційної діяльності / операційні витрати)	0,178	0,233	0,110
X ₅ – коефіцієнт рентабельності активів (чистий прибуток / загальна вартість активів)	0,056	0,053	0,052
X ₆ – коефіцієнт оборотності залученого капіталу (дохід від реалізації продукції/ вартість залученого капіталу)	40,85	41,47	42,33
Z _{ME}	22,755	15,078	14,211
Інтерпретація даних	Нормативне значення X ₁ =2, якщо X ₁ < 1, баланс неліквідний Нормативне значення X ₂ = 0,1		

Такі розрахунки дають можливість визначити взаємозв'язки між показниками фінансової звітності підприємства шляхом розрахунку вибірових коефіцієнтів, їх динаміки та порівняння з існуючими нормативами. Наприклад, коефіцієнт покриття, хоч і дещо зменшується в динаміці, досить далекий від

критичного значення, за якого баланс вважається неліквідним. Так, в 2017 р. на кожну гривню поточних зобов'язань приходилось 17,28 грн. оборотних активів, що підтверджує платоспроможність. У фінансовій стійкості підприємства переконає коефіцієнт забезпечення власними засобами, коливання якого несуттєві.

Отриманий інтегрований показник Z_{ME} вкотре вказує на низьку ймовірність банкрутства впродовж досліджуваного періоду. Підприємство в повній мірі здатне погашати свої боргові зобов'язання.

Отримані результати проведеної діагностики ДП ДГ «Артеміда» за різними моделями це підтверджують, демонструючи досить високу точність передбачення і однозначність трактування. Підприємство прибуткове і високорентабельне, знаходиться в стані ділової активності, а отже, ліквідне, платоспроможне та фінансово стійке. Отриманий прибуток використовує на розвиток виробництва, і, як результат, рівень платоспроможності його досить високий, що дає підстави вважати його банкрутство малоймовірним та прогнозувати значні перспективи розвитку. В той же час будь-які відхилення коефіцієнтів і Z-показників від нормативних значень в майбутньому повинні сприйматись як сигнал небезпеки і необхідність поглибленого аналізу у пошуку причин.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА

3.1. Адаптація форми балансу (звіту про фінансовий стан) з метою спрощення сприйняття інформації потенційними інвесторами

Перманентне розширення переліку статей фінансової звітності, яке практикувалося упродовж становлення української школи фінансового аналізу, у 2013 році еволюціонувало у трансформацію кількісного наповнення в якісне, знайшовши своє відображення у суттєвому скороченні набору показників, які є обов'язковими для відображення діяльності суб'єктів господарювання.

У цьому деякою мірою реалізований один із принципів складання фінансової звітності «превалювання сутності над формою», хоча задекларований він для обліку господарських операцій, а не для відображення показників. Обережні фахівці могли би зауважити, що порушений інший принцип: «повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі» [1], але, на нашу думку, пересічному користувачеві не є принциповою різниця між первісною та залишковою вартістю інвестиційної нерухомості або довгострокових біологічних активів, якщо тільки мова не йде про сільськогосподарське підприємство, що займається тваринництвом.

Загалом, значна кількість статей розсіює увагу користувача-непрофесіонала, зводячи нанівець мотивацію до самостійного аналізу фінансового стану. Фактично закритий для пересічного громадянина вторинний фондовий ринок не формує зацікавлену аудиторію обізнаних сторонніх аналітиків, проте в такому випадку держава втрачає потужне джерело інвестиційних ресурсів, які акумулюються в домогосподарствах, і в кращому випадку потрапляють на ринок капіталів через посередництво банківського сектору. Але фінансова криза 2013 року, яка триває й дотепер і

поки що, на жаль, не стабілізована, призвела до суттєвого відтоку депозитних коштів, що значно погіршує фінансові індикатори стабільності як банківських установ, так і інвестиційного ринку.

Тому адаптація стандартних форм фінансової звітності до інформаційних потреб, набору аналітичних навичок та вмотивувань тих зовнішніх користувачів фінансової звітності, які прагнуть до заощадження та нагромадження свого капіталу шляхом посилюючого інвестування національної економіки («з маленьких струмочків починається велика ріка»), є одним із пріоритетних завдань вітчизняної школи фінансового аналізу.

У колі цих завдань неабияке місце займає навчання методики читання балансу підприємства. Баланс, або, за новаціями 2013 року, «Звіт про фінансовий стан підприємства», на думку багатьох експертів, є головною формою фінансової звітності. Не розділяючи повною мірою це твердження (значна аналітична обмеженість балансу позбавляє його самодостатності для достовірної оцінки фінансового стану підприємства), не можна не погодитися з тим, що для потенційного інвестора саме баланс здатний виступити тим інформаційним фундаментом, на якому ймовірно побудувати оцінку інвестиційної привабливості об'єкта аналізу. Чіткі принципи групування активів і пасивів, горизонтально-вертикальні зв'язки між групами значно спрощують опанування такого прийому фінансового аналізу, як «читання звітності». Вміти читати баланс означає знати зміст кожної його статті, способи її оцінювання, взаємозв'язок з іншими статтями балансу, характер можливих змін по кожній статті та вплив змін на фінансовий стан об'єкта аналізу. Але таке читання буде ефективним лише в тому випадку, коли інформація, що подається, відповідає ознаці суттєвості. На нашу думку, постійні удосконалення балансу та інших форм фінансової звітності шляхом розширення переліку статей специфічного призначення удосконаленнями можна вважати з великим перебільшенням.

Перевантаження пустими за змістом рядками (але не за формою – вони повинні заповнятися нульовими значеннями, або ж прокреслюватись),

наявність регулятивних показників, які рідко на практиці відображалися, певною мірою порушення принципу зростання ліквідності у активі – усе це зробило доволі просту для сприйняття та аналізу форму звітності переобтяженою, малоінформативною. У цьому контексті не може не радувати реформування НП(С)БО 1, яким регламентовано оновлені форми фінансової звітності, причому в даному випадку оновлення з кількісної площини перейшло у якісну. Насамперед це стосується балансу (звіту про фінансовий стан).

Слід зазначити, що сучасна форма балансу вітчизняних підприємств ще не повністю відповідає вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Особливо це стосується принципу нетто-оцінок і «золотого правила ліквідності». «Золоте правило балансу» вимагає не лише паралельності термінів фінансування та інвестування, а й додержання певних співвідношень між окремими статтями пасивів та активів.

Правило вимагає виконання двох умов:

а) основні засоби мають фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;

б) довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви мають використовуватися не лише для фінансування основних засобів, а й для довгострокових оборотних активів (наприклад, оборотні засоби, авансовані у стратегічні запаси сировини, неліквідні товари тощо).

Використання «золотого правила балансу» дає змогу уникнути проблем з ліквідністю, якщо списання активів у результаті господарської діяльності за обсягами і термінами збігається з погашенням залученого капіталу і якщо грошових надходжень достатньо для забезпечення розрахунків у процесі поточної операційної діяльності. Необхідно зазначити, що існують відмінності між будовою вітчизняного балансу і світовою практикою. Основні відмінності побудови активу і пасиву балансу у світовій і вітчизняній практиці показано в табл. 3.1.

Порівняння вітчизняної і світової практики будови активу і пасиву балансу

Вітчизняна практика	
Актив	Пасив
Розділи активу будують у порядку зростання ліквідності: необоротні активи; запаси; кошти	Пасив будують за зобов'язаннями перед власниками коштів: спочатку своїми, а потім чужими: власний капітал; довгострокові зобов'язання; поточні рахунки до оплати
Світова практика	
Актив	Пасив
Актив будують у порядку збування ліквідності: грошові кошти; товари і запаси; нерухомість	Пасив будують за ступенем погашення: поточні рахунки до оплати; довготермінові пасиви; акціонерний капітал

На думку Китайчук Т.Г. враховуючи сутність витрат майбутніх періодів їх частину, що призначена для розподілу протягом наступних 12 місяців, слід наводити окремими статтями в складі оборотних активів, а ту частину витрат майбутніх періодів, що залишається й планується для розподілу більш ніж через 12 місяців – в складі необоротних активів. Як відомо, найбільш високоліквідний актив – грошові кошти. Виходячи з принципу ліквідності пропонується статтю «Короткострокові витрати майбутніх періодів» розмістити вище статті «Гроші та їх еквіваленти» Що стосується розділу III «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття», доцільно було б розмістити його між діючими розділами I та II активу Балансу.

З метою покращення прозорості, зрозумілості інформації та спрощення аналізу капіталу підприємства вважаємо за доцільне підтримати думку З.В. Задорожного і Я.Д. Крупки щодо структури пасиву балансу. Вони вважають, що віднесення доходів майбутніх періодів та забезпечення наступних витрат і платежів до зобов'язань є необґрунтованим, а тому пропонують внести їх до складу власного капіталу підприємства [2, с. 185–188].

Забезпечення наступних витрат і платежів містить відомості по коштах,

що зарезервовані для забезпечення наступних витрат і платежів, а також отриманих для здійснення заходів цільового призначення. Згідно з зарубіжною аналітичною практикою, розглядаються як зобов'язання, для яких сума або час майбутніх платежів є невизначеним (наприклад, виплати за гарантованими зобов'язаннями, за яким невідомі конкретна сума, час виконання і чи вони взагалі настануть). Такі кошти не передбачають конкретних нарахованих зобов'язань, тому їх можна вважати власними джерелами фінансування. Подібна ситуація спостерігається і при трактуванні з позиції власності доходів майбутніх періодів. Зарахування їх до складу зобов'язань є неправомірним. Неврахування відкладених доходів взагалі призведе до порушення балансової формули. Отже, у пасиві балансу необхідно об'єднати в єдиний розділ під спільною назвою «Власний капітал» усі та доходи майбутніх періодів та забезпечення. Наведемо у табл. 3.2 рекомендовану структуру бухгалтерського балансу.

Таблиця 3.2

Рекомендована будова бухгалтерського балансу

Актив
I Необоротні активи
...
Довгострокові витрати майбутніх періодів
II Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття
III Оборотні активи
...
Короткострокові витрати майбутніх періодів
Гроші та їх еквіваленти
Баланс
Пасив
I Власний капітал
II Довгострокові зобов'язання
III Поточні зобов'язання і забезпечення
V Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
Баланс

Загалом, можна констатувати, що попри окремі дискусійні моменти, оновлення форм фінансової звітності (це стосується як балансу, так і інших звітів) зробило їх більш функціональними і придатними для аналізу. Проте для

трендового та, особливо, просторового аналізу навіть оновлена форма балансу залишається переобтяженою показниками.

Під просторовим аналізом розуміється порівняння зведених показників звітності як у межах одного господарського комплексу, так і міжгосподарський аналіз порівняно з показниками конкурентів, або ж середньогалузевими значеннями. Важливість такого аналізу полягає у необхідності нагромадження аналітичної бази даних, яка б забезпечила можливість встановлення критеріальних норм різноманітних показників фінансового стану підприємства, адаптованих до вітчизняних умов господарювання.

Використання ж для цієї мети стандартної форми балансу – доволі трудомістке заняття, враховуючи усе ще велику кількість порівняльних позицій. Крім того, низка статей балансу залишаються регулятивними (до прикладу – відстрочені податкові активи та аналогічні зобов'язання), і це може спотворити об'єктивні характеристики порівнюваних підприємств. Тому при проведенні просторово-трендового аналізу доцільно користуватися так званим агрегованим балансом, в якому кількість статей значно скорочена шляхом об'єднання однорідних статей та усунення статей-регулятивів.

Побудова агрегованого балансу – процес творчий. Перелік конкретних процедур перетворення залежить від цілей аналізу, кваліфікації та досвіду аналітика. Основними прийомами такої роботи є:

- об'єднання однорідних за змістом статей;
- виключення як з активу, так і пасиву сум, що балансують одна одну за умови функціональної відповідності.

Один із можливих алгоритмів описаний у роботі [5]. У зв'язку з тим, що ця робота орієнтована на російські нормативи складання звітності, запропонований алгоритм потребує адаптації до вітчизняних стандартів обліку та звітності. Нестеровою С.В. була здійснена спроба такої адаптації з урахуванням пропозицій українських науковців [4; 7], результатом якої є такі рекомендації.

У розділі I активу «Необоротні активи» шляхом укрупнення виділяти

статті «Нематеріальні активи» (сума, наведена у рядку 1000), «Основні засоби (за залишковою вартістю)» (сума рядків 1005÷1020, 1090) та «Довгострокові фінансові інвестиції» (сума рядків 1030÷1045).

У розділі II активу «Оборотні активи» шляхом укрупнення виділяти статті «Запаси» (сума рядків 1100, 1170, 1190), «Дебіторська заборгованість» (сума рядків 1125÷1155) та «Гроші і поточні фінансові інвестиції» (сума рядків 1160÷1165). У разі наявності на балансі груп вибуття необоротних активів показувати їх у даному розділі окремою статтею.

У роботах [2; 3] пропонується розділяти статті, що інформують про залишки грошових коштів та короткострокові фінансові вкладення.

На нашу думку, розділення має сенс, якщо поточні фінансові інвестиції становлять суттєву величину і мають на меті не стільки прибуткове зберігання тимчасово вільних коштів, скільки претендують на значимий внесок в інвестиційну діяльність підприємства.

У цьому разі виокремлення поточних фінансових інвестицій дасть можливість врахувати їх величину у розділі «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності» при побудові агрегованого звіту про рух коштів. Методику побудови означеного звіту на основі агрегованого балансу наведено у роботі [6, с. 132].

Доцільно перевести дебіторську заборгованість, що може бути погашена не раніше ніж через рік (якщо це можливо встановити на основі даних внутрішнього аналізу), у розділ «Необоротні активи».

Збалансувати статті «Відстрочені податкові активи» і «Відстрочені податкові зобов'язання» – за рахунок зменшення валюти балансу та коригування відповідних статей.

У розділі I пасиву «Власний капітал» шляхом укрупнення виділяти статті «Зареєстрований капітал» (сума рядків 1400÷1415, 1425, 1430), «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» (рядок 1420). За умови наявності цільового фінансування (рядок 1525) його доцільно відображати все ж таки у складі власного капіталу окремим рядком.

Розглядати як одну статтю розділ II пасиву «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» (за виключенням цільового фінансування).

У складі III розділу пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення» шляхом укрупнення виділяти статті «Короткострокові кредити банків» (рядок 1600), «Кредиторська заборгованість та поточні зобов'язання» (сума рядків 1610÷1690) та «Зобов'язання, пов'язані з групами вибуття» (рядок 1700).

Означені перетворення суттєво зменшать кількість статей балансу, але при цьому інформація, що міститиметься у ньому, буде відповідати принципу достовірності для оцінки фінансового стану.

Два розділи у активі та три у пасиві агрегованого балансу цілком відповідають формулі «Власний капітал = Активи – Зобов'язання» з мінімально необхідною деталізацією складу активів та зобов'язань. При горизонтальній розкладці балансу така структура дає можливість аналітику швидко співставити активи із джерелами їх фінансування.

Проте найчастіше агрегований баланс доповнюють розрахунком показників структури, динаміки та структурної динаміки. На цьому етапі користувач отримує так званий порівняльний аналітичний баланс, який фактично вміщує показники горизонтального (динамічного) та вертикального (структурного) аналізу.

Порівняльний аналітичний баланс містить інформацію, що є достатньою для обчислення показників ліквідності (платоспроможності), фінансової стійкості та необхідною для обчислення показників оборотності та рентабельності за звітний період.

Грамотно побудований порівняльний аналітичний баланс дозволить користувачам здійснювати експрес-аналіз фінансового стану підприємства, що є об'єктом їхніх інвестиційних сподівань, і стане у нагоді професійним аналітикам, забезпечивши можливість більш ефективно обробляти масиви показників звітності. Однією із цілей такої обробки є створення бази даних для вироблення критеріальних норм показників фінансового стану, адаптованих до реалій українського ринку в контексті інтеграції у європейський простір.

3.2. Побудова системи діагностики фінансового стану

Враховуючи нестабільність політичної ситуації в країні, яка без сумніву негативно впливає на економіку, у діяльності українських сільськогосподарських підприємств простежується дефіцит фінансових ресурсів, що приводить до скорочення їх господарської активності, зниження фінансово-економічної результативності та погіршення фінансового стану.

Однак не всі підприємства здатні оперативно виявити та усунути перші прояви кризи тим самим наражаючи себе на високий ризик «невиходу» з неї. З огляду на це, гостро постає питання щодо своєчасної та ефективної діагностики фінансового стану, яка дасть змогу виявити несприятливі тенденції розвитку та попередити настання банкрутства. При цьому вирішальну роль відіграє правильний вибір системи показників для діагностики, що надасть змогу достовірно оцінити економічну безпеку та попередити розвиток негативних кризових явищ на підприємстві.

Діагностика фінансового стану підприємства може розглядатись як процес, який дає можливість виявляти порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві на ранній стадії й встановлювати причини, що їх викликали [6]. Тобто, система діагностики фінансового стану повинна забезпечувати як моніторинг, автоматичний облік і розрахунок фінансових показників, так і виявляти області та причини порушень.

Для побудови системи економічної діагностики підприємства в цілому В. Забродський, Л. Трескунова та Л. Янов пропонують застосувати структурно-статистичний підхід, тобто виділити в його структурі складові частини, що виконують певну функцію чи сукупність однорідних функцій, – підсистеми підприємства, тобто вивчити його структуру [5]. Далі пропонується визначити перелік показників діагностування, до якого включити такі показники, які характеризують діяльність окремих підсистем та одночасно дають можливість здійснити узагальнюючу діагностику стану підприємства.

Отже, дані автори розглядають підприємство як загальну систему діагностики (ЗСД), в якій виділяються підсистеми діагностування – локальні

системи діагностики (ЛСД), для котрих визначаються переліки діагностичних показників та алгоритми їх розрахунку – локальні алгоритми діагностики (ЛАД), а також описані алгоритми загальної діагностики (АЗД), що враховують взаємозв'язок між показниками. Пропонуємо застосувати даний принцип побудови системи діагностики для більш вузького об'єкта – фінансового стану підприємства, тобто розглядати саме фінансовий стан як загальну систему діагностики. Тоді постає проблема виділення локальних систем діагностики фінансового стану та формування для них списків діагностичних показників.

Дослідження, що були проведені М.О. Кизимом, В.А. Забродським, В.А. Зінченком, виявили, що більшість науковців при вимірі фінансового стану підприємства намагались охопити всі три фази циклу кругообігу капіталу: залучення, розміщення та використання [6]. Більш детальний аналіз, здійснений даними авторами, показав, що фазу залучення капіталу характеризують зазвичай показниками фінансової стійкості, фазу розміщення – показниками ліквідності та платоспроможності, а фазу використання – показниками прибутковості (рентабельності) та оборотності капіталу (ділової активності).

Отже, як локальні системи діагностики фінансового стану підприємства доцільно використати фазу кругообігу капіталу: ЛСД 1 «Залучення капіталу», ЛСД 2 «Розміщення капіталу», ЛСД 3 «Використання капіталу». Тоді система діагностики фінансового стану підприємства можна подати у вигляді, представленому на рис. 3.1.

Наступним кроком побудови системи діагностики фінансового стану підприємства повинно стати формування локальних алгоритмів діагностики за трьома виділеними підсистемами, для чого потрібно визначити переліки показників діагностики та алгоритми їх розрахунку.

Показники, що відбираються для діагностики, повинні утворювати систему, тобто вони повинні описувати найсуттєвіші характеристики фінансового стану підприємства, виключаючи дублювання та суперечливість один одному. Для формування систем показників за кожною виділеною

локальною системою діагностики фінансового стану підприємства було досліджено існуючі методики оцінки фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, ділової активності та рентабельності підприємства.

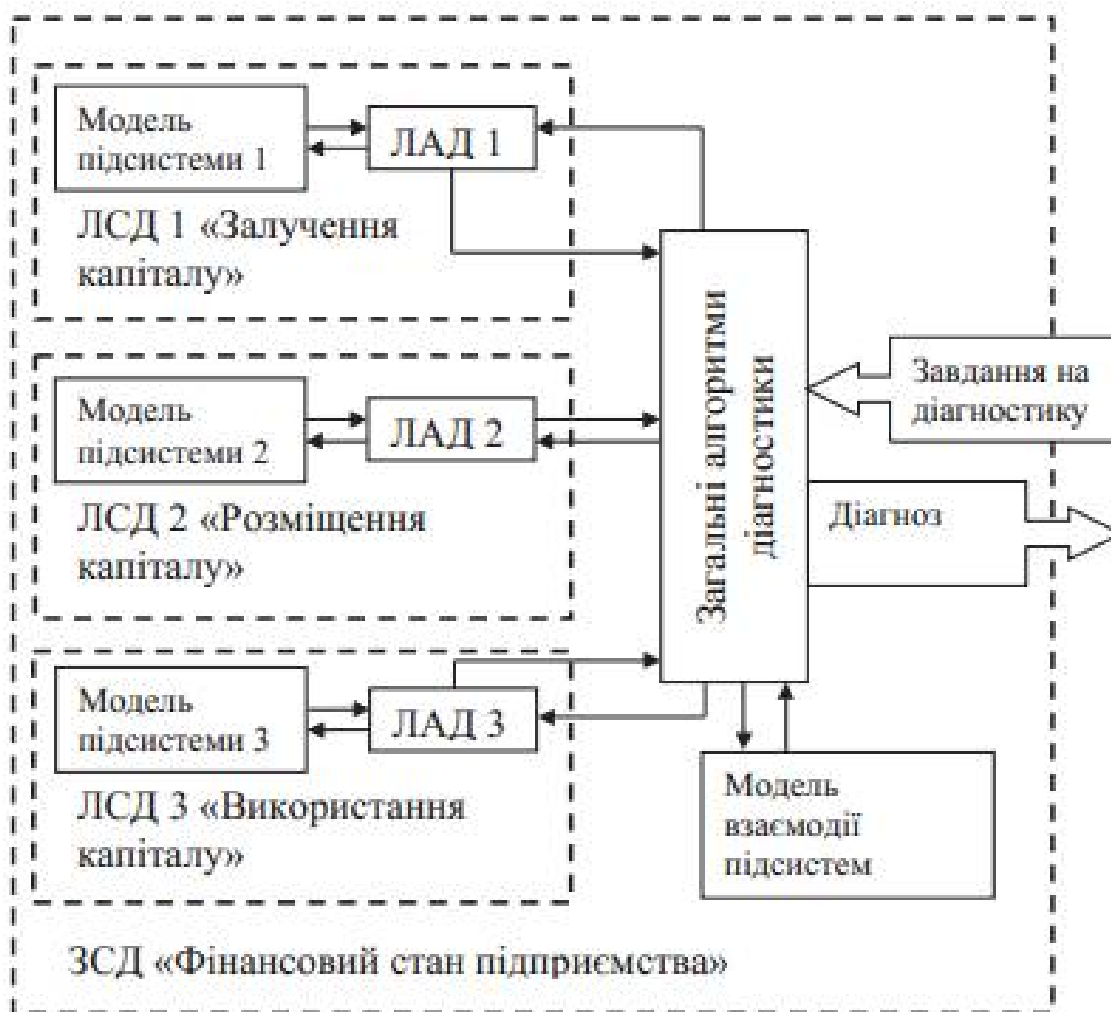

Рис. 1. Система діагностики фінансового стану підприємства

Джерело: розроблено автором за даними [5]

До показників, що характеризують фазу залучення капіталу, слід віднести показники фінансової стійкості. Аналіз складу показників, які пропонуються вченими для оцінки фінансової стійкості підприємств наведені в табл. 3.3 (додаток).

Відповідно до частоти використання показників різними спеціалістами, всебічного дослідження фінансової стійкості, а також виключивши коефіцієнти, що близькі за аналітичним змістом, до системи показників діагностики фінансової стійкості доцільно віднести наступні: коефіцієнт

автономії, коефіцієнт маневрування власного капіталу, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами, коефіцієнт реальної вартості майна, коефіцієнт фінансового левериджу. Розрахунок даних коефіцієнтів для зручності використання в практичній діяльності підприємств доцільно надати з застосуванням показників діючих форм фінансової звітності (табл. 3.4, додаток).

Аналіз складу показників, які пропонуються вченими для оцінки ділової активності та рентабельності підприємств, що характеризують фазу використання капіталу представлено в табл. 3.5, 3.6 (додатки).

До переліку діагностичних показників, що характеризують фазу використання капіталу, доцільно включити наступні коефіцієнти оборотності: активів (капіталу), оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, а також такі показники рентабельності: активів, власного капіталу, продажу, виробництва (табл. 3.7, додаток).

Для побудови загального алгоритму діагностики фінансового стану підприємства може бути використана сукупність динамічних нормативів, яка охоплює всі важливі складові досліджуваного об'єкту. Для цього потрібно впорядкувати економічні показники за темпами їх зростання з метою визначення нормативної динаміки та отримати їх еталонно впорядкований динамічний ряд.

Використаємо для формування загального алгоритму діагностики фінансового стану підприємства таку динамічну модель фінансової стійкості:

$$TЧП_{\text{відр}} > TЧП > TВР > TВОК > TПА > TПЗ > ТК > ТВК \quad (3.1)$$

де $TЧП_{\text{відр}}$, $TЧП$, $TВР$, $TВОК$, $TПА$, $TПЗ$, $TК$, $ТВК$ – темпи зростання чистого прибутку, що реінвестується в розвиток виробництва, чистого прибутку, виручки від реалізації, власного оборотного капіталу, поточних активів, поточних зобов'язань, капіталу, власного капіталу відповідно [15].

Економічна інтерпретація співвідношень темпів зростання зазначених показників подана у табл. 3.8.

Загальний алгоритм діагностики фінансового стану підприємств

№ з/п	Співвідношення показників	Економічний зміст
1.	ТЧП _{відр} > ТЧП	зростання частки реінвестування чистого прибутку
2.	ТЧП> ТВР	зростання рентабельності продажу
3.	ТВР> ТВОК	прискорення оборотності власного оборотного капіталу
4.	ТВОК> ТПА	збільшення покриття поточних активів власним оборотним капіталом підприємства
5.	ТПА> ТПЗ	зростання коефіцієнту поточної ліквідності
6.	ТПЗ> ТК	зростання частки поточних зобов'язань у капіталі підприємства
7.	ТК> ТВК	підвищення рівня залучення позикового капіталу у оборот підприємства
8.	ТЧП> ТВОК	зростання рентабельності власного оборотного капіталу
9.	ТЧП> ТПА	зростання рентабельності поточних активів
10.	ТЧП> ТПЗ	зростання рентабельності поточних зобов'язань
11.	ТЧП> ТК	зростання рентабельності капіталу
12.	ТЧП> ТВК	зростання рентабельності власного капіталу
13.	ТВР> ТПА	прискорення оборотності поточних активів
14.	ТВР> ТПЗ	прискорення оборотності поточних зобов'язань
15.	ТВР> ТК	прискорення оборотності капіталу
16.	ТВР> ТВК	прискорення оборотності власного капіталу
17.	ТВОК> ТПЗ	збільшення покриття поточних зобов'язань власним оборотним капіталом
18.	ТВОК> ТК	збільшення частки власного оборотного капіталу у капіталі підприємства
19.	ТВОК> ТВ	збільшення коефіцієнту маневреності власного капіталу
20.	ТПА> ТК	збільшення частки поточних активів у капіталі (активах) підприємства

Джерело: складено автором за даними [15]

Такий підхід до побудови загального алгоритму діагностики фінансового стану підприємства дає змогу не просто зафіксувати значення певного фінансового показника на конкретну дату, а виявити диспропорції у кругообігу капіталу, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Запропонована система діагностики фінансового стану підприємств дає можливість виявляти негативні тенденції у зміні фінансового стані підприємства за трьома фазами кругообігу капіталу: залучення, розміщення та використання. Дана система діагностики фінансового стану підприємства може функціонувати в двох режимах:

1) цільовий (фундаментальна діагностика) – передбачає робота за певним завданням, що визначається керуючою системою;

2) безперервний (експрес-діагностика) – передбачає збір та аналіз даних з заданою періодичністю за встановленим переліком показників та надання інформації про наявні відхилення.

3.3. Використання для оцінки фінансового стану сучасних інформаційних технологій

Ефективна робота будь-якого підприємства неможлива без використання сучасних інформаційних технологій. Дані, які традиційно подавались у паперовій формі і вимагали від працівника при обробці особливої уваги, сьогодні обробляються комп'ютером миттєво. На підприємстві створюється комп'ютерна інформаційна система, яка відповідає за збирання, обробку інформації, її своєчасне подання керівнику, аналіз і оцінку у прийнятті управлінських рішень.

Ще донедавна більшість вітчизняних підприємств процес удосконалення управління виробництвом здійснювала незалежно від автоматизованих систем. Автоматизувались функції тільки окремих структурних підрозділів. Тепер основна увага приділяється створенню наскрізних комп'ютерних систем, які забезпечують комплексність та інтегрованість функцій управління, орієнтуються на оперативне формування варіантів рішень для керівництва.

В даний час головну увагу треба спрямувати на розвиток інформаційних систем на підприємстві і створення в майбутньому корпоративних інформаційних мереж (Intranet), які об'єднують усі наявні комп'ютери підприємства, різноманітне програмне забезпечення і бази даних в єдину систему. Ця система уможливить швидке знаходження необхідної інформації, де б вона в даний момент не зберігалася.

В основу її функціонування покладено Web-технологію. Intranet — це своєрідна індивідуальна система Internet, яка використовує інфраструктуру і стандарти Internet World Wide Web, але є захищеною від несанкціонованого доступу із відкритої мережі Internet.

Інформаційні технології використовуються на всіх ділянках роботи

підприємства. За допомогою комп'ютерної техніки автоматизують найрізноманітніші види діяльності всередині підприємства: від розробки економістами бізнес-плану до організації бухгалтерського обліку і розрахунків заробітної плати та здійснення економічного аналізу і прийняття управлінських рішень.

У табл. 3.9. наведені класи автоматизованих систем для різних ділянок роботи підприємства.

Таблиця 3.9

Класи автоматизованих систем для різних ділянок роботи підприємства

Клас 1	Призначення 2	Функції 3
AIS	Інформаційні системи бухгалтерського обліку	Введення господарських операцій в базу даних з наступним розрахунком балансу та іншої звітності
CAM	Системи комп'ютеризованого виробництва	Планування і управління виробничими процесами
DSS	Системи забезпечення прийняття рішення	Моделювання наслідків управлінських рішень
MES	Системи управління виробництвом (технологічним процесом)	Містять показники руху деталей на конвеєрі у реальному часі, а також інформацію про контроль якості і експлуатації. З використанням штрих-кодів дозволяють відмовитись від ручної реєстрації технологічних операцій придбання
MIS	Управлінські інформаційні системи	Надання керівникам інформації для прийняття оперативних рішень
SEM	Системи стратегічного управління підприємством	Допомога вищим керівникам в прийнятті рішень
MRP	Системи планування потреб у матеріальних ресурсах	Планування придбання або виробництва всіх компонентів кінцевого продукту, проведення оцінки матеріальних запасів з врахуванням незавершеного виробництва і прогнозів по реалізації і можливим новим замовленням
ERP	Системи планування ресурсів підприємства	Забезпечують виконання функцій обліку і контролю, причому не тільки для однорідних і локально розташованих виробництв, але й для багатoproфільних підприємств і корпорацій, що мають філії і підрозділи в різних містах і країнах
CSRP	Системи планування потреб в ресурсах, узгоджених з покупцем	Управління зовнішніми стосовно підприємства елементами виробничого ланцюжка. При повній реалізації концепції дозволяє управління повним циклом випуску продукції від проектування до гарантійного і сервісного післяпродажного обслуговування

1	2	3
APS	Системи розширеного планування та диспетчерування	Підтримують гнучке управління виробничими графіками та виробничими завданнями. Завдання формування потреби вирішується в умовах обмежених потужностей.
SCM	Системи управління ланцюжками постачання	Поеднують покупців і постачальників у рамках єдиної структури обробки даних
CRM	Системи взаємодії з покупцем	Реалізують технологію управління зв'язками і взаємодією з клієнтами підприємства. Звичайно включають прогнозування контрактів, їх відслідковування, підтримки обслуговування клієнтів, супроводження процесів замовлень і продажів

Серед усіх класів автоматизованих систем розглянемо деякі основні. Основна концепція MRP у тім, щоб мінімізувати витрати, зв'язані зі складськими запасами (у тому числі і на різних ділянках у виробництві). В основі цієї концепції лежить наступне поняття - Bill Of Material (BOM - специфікація виробу, за яку відповідає конструкторський відділ), що показує залежність попиту на сировину, напівфабрикати й ін. у залежності від плану випуску (бюджету реалізації) готової продукції. При цьому дуже важливу роль відіграє час. Для того, щоб враховувати час, системі необхідно знати технологію випуску продукції (чи технологічний ланцюжок, тобто послідовність операцій і їхню тривалість). На підставі плану випуску продукції, BOM і технологічного ланцюжка здійснюється розрахунок потреб у матеріалах.

Широке розповсюдження отримала концепція ERP (Enterprise Resource Planning - планування ресурсів підприємства), яку називають іноді також плануванням ресурсів у масштабі підприємства (Enterprise-wide Resource Planning). В основі ERP лежить принцип створення єдиного сховища даних (repository), що містить усю ділову інформацію, накопичену організацією в процесі ведення ділових операцій, включаючи фінансову інформацію, дані, зв'язані з виробництвом, керуванням персоналом, чи будь-які інші відомості. Це усуває необхідність у передачі даних від системи до системи. Крім того, будь-яка частина інформації, якою володіє дана організація, стає одночасно

доступної для всіх працівників, що мають відповідні повноваження.

Концепція ERP стала дуже відомою у виробничому секторі, оскільки планування ресурсів дозволило скоротити час випуску продукції, знизити рівень товарно-матеріальних запасів, а також поліпшити зворотний зв'язок зі споживачем при одночасному скороченні адміністративного апарата. Стандарт ERP дозволив об'єднати всі ресурси підприємства, таким чином, додаючи керування замовленнями, фінансами і т.д.

Зараз практично всі сучасні західні виробничі системи й основні системи керування виробництвом базуються на концепції ERP і відповідають її рекомендаціям, що виробляються американською громадською організацією APICS, що поєднує виробників, консультантів в області керування виробництвом, розроблювачів програмного забезпечення. На жаль, більшість з вітчизняних систем керування виробництвом не задовольняє навіть вимогам MRP, не говорячи вже про всі інші концепції.

Стандарт CSRP (Customer Synchronized Resource Planning) охоплює також і взаємодію з клієнтами: оформлення наряду-замовлення, технічного замовлення, підтримка замовника на місцях і ін. Таким чином, якщо MRP, ERP орієнтувалися на внутрішню організацію підприємства, то CSRP включив у себе повний цикл від проектування майбутнього виробу, з урахуванням вимог замовника, до гарантійного і сервісного обслуговування після продажу. Основна суть концепції CSRP у тім, щоб інтегрувати замовника (клієнта, покупця й ін.) у систему керування підприємством. Тобто не відділ збуту, а сам покупець безпосередньо розміщає замовлення на виготовлення продукції - відповідно сам несе відповідальність за його правильність, сам може відслідковувати терміни постачання, виробництва й ін. При цьому підприємство може дуже чітко відслідковувати тенденції попиту і т.д.

Крім розглянутих проблем перед керівником будь-якої активно діючої на ринку організації постає питання оцінки фінансового стану підприємства.

Тут на допомогу керівнику приходять методики, що дозволяють за допомогою системи відносних показників, що обчислюються на базі даних

стандартної звітності, швидко одержати картину фінансового стану свого чи підприємства його партнерів і на основі моніторингу цих показників протягом визначеного проміжку часу приймати правильні управлінські рішення.

Такі методики фінансового аналізу реалізовані в спеціалізованих комп'ютерних системах, що служать інструментами для керівників і фахівців при проведенні діагностики й аналізу фінансово-господарського положення підприємства. Спеціалізовані програми не тільки не вимагають від користувача доскональних пізнань в області фінансового аналізу, а навпроти, можуть служити джерелом необхідних відомостей. Серед відомих розробників програмних продуктів для фінансового аналізу - компанії «Альт», «ИНЭЖ» і «Про-Инвест-Ит». Вони поставляють готові, апробовані, методично вивірені програмні рішення, за допомогою яких на основі зрозумілої кожному бухгалтеру вихідної інформації автоматично розраховуються необхідні фінансові показники, дається тлумачення їхнім конкретним значенням, що дозволяє зробити слушні висновки.

У першу чергу підприємства зацікавлені у використанні аналітичної системи для експрес-діагностики своєї діяльності, що необхідно при рішенні задачі моніторингу показників ліквідності, фондівіддачі, фондомісткості тощо. Ці й інші показники, що дозволяють узагальнено характеризувати фінансовий стан підприємства й ефективність його функціонування розраховуються на основі Балансу (ф. 1) і Звіту про фінансові результати (ф. 2). Аналізуючи їх, фінансові служби підприємства можуть визначити його «болючі точки», а керівництво - прийняти необхідні управлінські рішення. При цьому можна не тільки досліджувати власні показники, але і порівнювати їх з аналогічними показниками конкурентів. Вихідною інформацією для цього є відкриті дані, які можна легально отримати у державних органів чи статистики, одержувати з інших джерел. Більше того, деякі постачальники аналітичних рішень самі піклуються про своїх користувачів і надають їм необхідну інформацію. Прикладом може служити база галузевої інформації на сайті компанії «Про-Инвест-ит», в якій у форматі системи для фінансового аналізу Audit Expert,

розробленою цією компанією, містяться дані по успішним підприємствам з галузей народного господарства. База даних постійно поповнюється новими підприємствами і галузями і доступна не тільки зареєстрованим користувачам програмних продуктів, але і всім бажаючим.

Експрес-аналіз дозволяє підприємствам знайти свої «болючі точки». Але щоб розібратися в причинах їхнього виникнення, необхідно використовувати розширений набір фінансових даних. Тому для глибокого аналізу як джерело інформації підприємству корисно використовувати не тільки Баланс і Звіт про фінансові результати, але і Звіти про рух грошових коштів і про власний капітал, дані дебіторської і кредиторської заборгованості, розшифровки прибутків і збитків тощо. Для їх аналізу користувач може сам створювати необхідні комплексні показники і проводити аналіз на їх основі. Така можливість є не у всіх програмних продуктів. Однак у згаданій вище системі Audit Expert компанії «Про-Інвест-Іт» вона присутня, причому реалізована таким чином, що для її використання не вимагаються знання основ програмування.

На підставі аналізу розширеного набору даних можна готувати рекомендації зі зниження собівартості продукції і потреби в оборотному капіталі, поліпшенню показників фондівддачі і платоспроможності підприємства й ін. Його результати також можуть бути використані при керуванні виробництвом і реалізацією продукції і послуг, при створенні бізнес-планів інвестиційних проектів.

Потреба в оцінці фінансового стану підприємства може виникнути при аналізі доцільності нової емісії акцій, у кредитора при оцінці ризиків фінансування в проекти підприємства. Діагностика підприємств зводиться до аналізу не тільки їх поточного фінансового стану, але і його змін у часі, тобто виявленню відповідних тенденцій. Дані фінансової звітності необхідно перетворювати до єдиного базису, у якості якого в розглянутих програмах використовуються форми, що відповідають IAS (International Accounting Standards - міжнародні стандарти фінансової звітності) чи GAAP. Головна

причина вибору як базис міжнародних стандартів проста - метою західного бухгалтерського обліку є зовсім не задоволення інтересу фіскальних органів, а одержання інформації для вирішення управлінських задач, для чого, власне, і потрібна фінансова діагностика.

Яким чином задачі фінансового аналізу вирішуються за допомогою автоматизованих систем, розглянемо на прикладі Audit Expert.

Введення вихідної інформації в систему можна здійснювати як вручну, так і в автоматичному режимі. Система автоматично імпортує дані з найбільш популярних бухгалтерських програм, наприклад – «1С:Бухгалтерія». Крім того, з будь-якої іншої бухгалтерської програми, у тому числі і власної розробки, можна сформувати інформацію у виді текстового файлу і у такому вигляді ввести в Audit Expert.

Вводячи в Audit Expert форми 1 і 2 фінансової звітності за будь-який обраний період часу, користувач одержує аналітичні Баланси і Звіти про фінансові результати у формах IAS, що дозволяють побачити динаміку зміни статей за періоди, що аналізуються. Одночасно формується 20 основних фінансових показників, що характеризують рентабельність, ліквідність, платоспроможність, ділову активність підприємства і структуру його капіталу. Щоб зробити картину більш реальною, Audit Expert дозволяє повністю чи частково переоцінити статті активу і пасиву балансу. При цьому можна задавати як єдиний коефіцієнт переоцінки за всіма показниками потрібної статті, так і окремі коефіцієнти по кожній складовій показника (наприклад, по конкретному дебітору у складі заборгованості).

Усі результуючі показники програма дозволяє переглянути за будь-які обрані періоди, подаючи їх в абсолютних значеннях, у вигляді збільшень за різні періоди і у процентному вираженні. При цьому за будь-яким рядком аналітичної таблиці можна будувати графіки зміни показників, а вибравши кілька рядків, - діаграми їх розподілу.

У системі реалізовані десять стандартних методик фінансового аналізу: аналізу ліквідності, беззбитковості і рентабельності власного капіталу, а також

методики, що регламентуються нормативними актами. За даними аналізу програма автоматично створює експертні висновки, що дають можливість зрозуміти, який фінансовий стан підприємства і на що в першу чергу варто звернути увагу.

Працювати з Audit Expert зручно: спеціальний Майстер задач дає можливість вибрати набір необхідних для рішення конкретної задачі методик аналізу, задати в результативних таблицях валюту (крім місцевої можна вибрати і будь-яку іншу, що дозволяє не залежати від впливу інфляції), мову, формат чисел, вибрати необхідну глибину аналізу та інше.

Аналітичні звіти Audit Expert формують у форматі Word. Структура звіту конструюється користувачем, у нього можна включити таблиці з вихідними даними і результатами, графіки і діаграми, тексти експертних висновків і коментарі, внесені користувачем при перегляді аналітичних таблиць. При цьому, виконавши нові розрахунки, програма автоматично оновляє дані вихідних таблиць у звіті й експертний висновок. А якщо користувач створив звітні таблиці у Excel, то автоматичне відновлення даних відбувається і у них. Звіт у системі Audit Expert може бути складений також і англійською мовою, з урахуванням сформованої в міжнародній практиці термінології. Це робить результати аналізу зрозумілими не тільки вітчизняним, але й іноземним експертам.

Крім самих підприємств, в аналізі характеристик їх фінансового стану зацікавлене широке коло зовнішніх суб'єктів. У це коло потрапляють і так звані конкурсні керуючі підприємств, що знаходяться під зовнішнім керуванням. Ця категорія менеджерів наголошує на дослідженні стандартних коефіцієнтів, що характеризують ліквідність, ділову активність підприємства, структуру його капіталу і т.д. Рішенням задач зовнішнього фінансового аналізу постійно займаються також банки, страхові компанії і інвестори, оскільки без аналізу платоспроможності і фінансової стійкості підприємств-клієнтів навряд чи хто стане стосовно них ризикувати своїми коштами. Велику зацікавленість у використанні програм цієї спрямованості виявляють державні органи. Вони

застосовують їх для моніторингу діяльності підприємств.

Нині в Україні також поширені такі програмно-технологічні комплекси, як ГАЛАКТИКА, R/3, БЕСТ-Ф, що базуються на ідеології автоматизованих систем управління і передбачають модулі аналізу фінансової та господарської діяльності.

Використання спеціалізованих програмних продуктів для проведення комплексної автоматизації роботи підприємства є доцільним тільки для підприємств з великим обсягом даних, обробка яких повинна бути автоматизована. Для інших підприємств немає необхідності у таких програмах, можна обмежитись можливостями, які надає програмний комплекс Microsoft Office, безпосередньо на підприємстві для здійснення автономних аналітичних досліджень, автоматичного розрахунку показників за введеними заздалегідь даними зручно використовувати електронні таблиці Microsoft Excel.

Робота з табличними процесорами передбачає:

- проведення різноманітних обчислень з використанням потужного апарату функцій і формул;
- дослідження впливу різноманітних чинників на показники;
- вирішення завдань оптимізації;
- отримання вибірки даних, що задовольняють певним критеріям;
- побудову графіків і діаграм;
- статистичний аналіз даних.

Аналіз великої кількості даних, що пов'язані між собою складними залежностями, потребує надзвичайної ретельності, чималих затрат часу. Швидке створення, замовлення, оформлення та друкування таблиць у зручному вигляді, відшукування сум чи середніх значень чисел, розміщених у стовпцях або рядках таблиці, та складніший аналіз даних - це ті завдання, які найліпше вирішувати за допомогою табличного процесора Microsoft Excel.

Табличні процесори - незмінний атрибут програмного забезпечення ПК. Електронна таблиця є універсальним засобом для автоматизації розрахунків табличних даних. Її створюють у пам'яті комп'ютера, потім її можна

переглядати, змінювати, записувати на магнітний диск для зберігання, друкувати на принтері.

За допомогою табличних процесорів можна не тільки автоматизувати розрахунки, а й ефективно проаналізувати їх можливі варіанти. Змінюючи значення одних даних, можна спостерігати за змінами інших, що залежать від них. Такі розрахунки виконуються швидко і без помилок, надаючи користувачу за лічені хвилини велику кількість варіантів розв'язання задачі.

Поряд із такими простими завданнями, як підготовка числових, текстових та змішаних таблиць, оформлення найрізноманітніших бланків, наведення результатів у формі ділової графіки, за допомогою Excel вирішують набагато складніші проблеми. У склад Microsoft Excel входить набір засобів аналізу даних (який називається пакет аналізу), що призначається для розв'язання складних статистичних і інженерних задач. Для проведення аналізу даних за допомогою цих інструментів треба вказати вхідні дані та вибрати параметри; аналіз буде проведений за допомогою відповідної статистичної чи інженерної макрофункції, а результат буде розміщений у вихідний діапазон.

Бухгалтерський баланс і фінансову звітність кожний користувач використовує для своїх цілей. Це означає, що інформацію можна доповнити відповідними показниками, які б допомагали приймати рішення. Можна вибрати й рівень деталізації. Проста зміна способу подання даних або додатковий рівень деталізації часто дуже полегшують роботу. Слід урахувати те, що Excel уможлиблює перенесення даних у відповідні таблиці з бази даних. Для проведення аналізу фінансової діяльності підприємства, розрахунку відповідних показників, перш за все необхідно сформулювати всі необхідні документи фінансової звітності у вигляді відповідних електронних таблиць.

Для проведення аналітичних розрахунків формують відповідні таблиці з розрахунками показників, дані для яких можна імпортувати із бухгалтерської та фінансової звітності, котрі вже підготовлені в одній із робочих книг, а також

із сформованої бази даних зовнішньої інформації. Формули для розрахунку посилаються на відповідні значення (комірки) документів фінансової звітності. Excel надає можливість по встановленню структурних взаємовідносин між окремими листами робочої книги, на кожному з яких представлено окремий документ.

Варто зазначити, що інформацію з будь-яких таблиць Microsoft Excel, які містять формули, можна використовувати далі для автоматичних розрахунків відхилення за введеними в неї даними. Таким чином, автоматизуючи за допомогою електронної таблиці рутинні економічні розрахунки, можна суттєво заощадити час і зусилля економістів.

Таким чином, прийняття оптимальних стратегічних рішень, ефективне поточне і оперативне управління формуванням і використанням основних показників, у тому числі показників результативності фінансової діяльності підприємства має базуватися на цілеспрямованій системі інформаційного забезпечення. Використання сучасних інформаційних технологій економічних досліджень дозволить вивільнити працівників економічних та фінансових служб від виконання рутинних операцій, нетворчої роботи, направити їх зусилля на формування стратегії та тактики діяльності підприємства, велика увага у даний час приділяється створенню наскрізних комп'ютерних систем, які забезпечують комплексність та інтегрованість функцій управління, орієнтуються на оперативне формування варіантів рішень для керівництва.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що полягає у виявленні можливості виробити науково обґрунтовані положення щодо вдосконалення методики аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств в умовах дії ринкових відносин, розробці конкретних практичних рекомендацій, спрямованих на поліпшення фінансового стану підприємств. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, такі:

1. Деталізація процедурної сторони методики аналізу фінансової стійкості залежить від поставленої мети, завдань, а також різних чинників інформаційного, тимчасового, методичного, технічного, кадрового забезпечення. Проте слід зауважити, що результати виконаних формалізованих аналітичних процедур не повинні бути єдиним і безумовним критерієм для прийняття того чи іншого рішення. Аналітичні розрахунки є базою для прийняття управлінських рішень, проте, остаточний їх варіант повинен прийматися з урахуванням додаткових чинників.

2. Досліджені розбіжності національної і міжнародної систем форсування та подання фінансової звітності носять досить серйозний характер для визначення реального фінансового стану підприємства, тому уніфікація принципів ведення обліку та складання звітності досягається шляхом впровадження міжнародних стандартів обліку та звітності.

Подібна гармонізація необхідна для топ-менеджерів, бухгалтерів, фінансистів, аналітиків, інвесторів тощо. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності побудовані з урахуванням того, що сфери діяльності представників фінансової і бухгалтерської професій у сучасній економіці все більше переплітаються, що знаходить своє відображення в спільному регулюванні фінансових потоків, тому вони носять більше фінансовий, аніж бухгалтерський зміст.

3. Для того, щоб інформація, надана у фінансовій звітності, дійсно

відображала реальний фінансовий стан підприємства, необхідно дотримуватися єдиних правил її ведення, що забезпечить необхідну прозорість звітних даних, їх розуміння і однакове трактування всіма фінансовими аналітиками.

Незважаючи на значну подібність, інформаційні бази для оцінки фінансового стану за національними і міжнародним стандартам істотно розрізняються. Це пояснюється тим, що національні стандарти ставлять до якості інформації в основному декларативні вимоги, а в міжнародних стандартах використовуються кращий світовий досвід складання звітності, що значно полегшує оцінку фінансового стану і підвищує якість аналітичної інформації.

4. Успішне функціонування підприємств в умовах нестабільної економічної ситуації можливе лише за умови подолання кризових явищ, які можуть виникати на відповідному етапі їх розвитку. Здійснюватися це може шляхом своєчасного аналізу фінансової стійкості підприємства.

Необхідність поєднання формалізованих і неформалізованих процедур накладає природний відбиток як на порядок підготовки аналітичних документів, так і послідовність процедур аналізу фінансового стану: вони не можуть бути раз і назавжди заданими, а повинні корегуватися як за формою, так і сутністю. Саме такий підхід, на нашу думку, найбільше відповідає логіці функціонування підприємств в умовах ринкової економіки.

5. Як свідчать результати дослідження, логіка аналітичної роботи допускає її організацію у вигляді двомодульної структури, тобто найбільш доцільним є виділення процедур експрес-аналізу та деталізованого аналізу фінансового стану підприємства.

Експрес-аналіз орієнтовано на публічну звітність на основі стандартного обліку й звітності, застосування типових методик, тобто цей аналіз формалізовано, і він призначений для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Разом із тим, на нашу думку, не повинно існувати твердої регламентації методик через наявні розходження в діяльності підприємств, економічному

середовищі, наявності суб'єктивних чинників. Достатній ступінь стандартизації повинен забезпечити визначену погодженість та ефективність аналітичних процедур.

6. Деталізований аналіз орієнтовано на використання всіх джерел інформації на базі внутрішньої звітності. Він призначений для управлінського персоналу, є комплексним та системним, тому конкретизований, доповнює, розширює окремі процедури експрес-аналізу, дає докладну оцінку діяльності в звітному (минулому) періоді та можливості розвитку на перспективу.

Сфера того чи іншого аналізу для кожного суб'єкта ринкових відносин, що цікавиться фінансовим станом конкретного підприємства, має різний пріоритет. Разом із тим виявлення фінансової стійкості підприємства, тобто його якісного фінансового стану, одержує своє кількісне вираження через систему показників, які вважаємо за доцільне розподілити на дві групи – відносні та абсолютні. На підставі відносних показників (коефіцієнтів) у вітчизняній та закордонній практиці прийнято формувати висновки про фінансову ситуацію, що склалася. За допомогою ж абсолютних показників визначається основна тенденція зміни фінансової ситуації.

7. Особливе місце в аналізі займає коефіцієнтний метод оцінки фінансового стану. Він є найбільш ефективним і разом із тим самим проблемним. Економічна ефективність коефіцієнтів пов'язана з тим, що вони найбільш точно дозволяють визначити слабкі й сильні сторони діяльності підприємства, проблеми, які потребують подальшого дослідження, та виявити основні напрями динаміки показників і ступінь впливу чинників на зміну результативного показника.

8. Проведений нами аналіз літературних джерел дозволив запропонувати систему оцінних показників фінансової стійкості як найголовнішої складової фінансового стану з точки зору їхньої раціональності й достатності. До складу цієї системи, на наш погляд, слід віднести показники прибутковості (рентабельності), платоспроможності, стану та структури капіталу, стану основних й оборотних засобів, комерційної активності підприємства

(оборотності активів), ліквідності активів.

Разом із тим існує безліч проблем, пов'язаних із використанням і інтерпретацією коефіцієнтів, розрахованих на базі фінансової звітності. Так, якісне значення їх залежить від надійності та порівняння показників, що беруть участь у розрахунку. На числове значення коефіцієнтів впливає і використання альтернативних методів обліку. Також варто врахувати, що чинники, які впливають на чисельник, можуть корелювати з чинниками, що впливають на знаменник.

У зв'язку з цим важливого значення в аналізі фінансової стійкості підприємства набуло використання абсолютних показників: величини власного та позикового капіталу, активів, коштів, дебіторської та кредиторської заборгованості, прибутку, а також абсолютних показників, що розраховуються на основі звітності, таких, як чисті активи, власні оборотні кошти, показники забезпеченості запасів власними оборотними коштами, величина стійких пасивів.

Дані показники є критеріальними, оскільки з їх допомогою формуються критерії, що дозволяють визначити якість фінансового стану.

9. Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо аналіз стану фінансової стійкості підприємства деталізувати за наступними напрямками:

- розрахунок кількісних та якісних показників фінансової стійкості підприємства;
- порівняння окремих розрахункових показників, що характеризують фінансову стійкість, із рекомендованими нормативними показниками;
- визначення тенденцій зміни розрахункових показників фінансової стійкості підприємства (просторово-часовий аналіз);
- оцінка фінансової стійкості підприємства на момент (визначену дату) і в середньому за період з урахуванням впливу чинників;
- аналіз та оцінка перспектив розвитку підприємства на базі проведення прогностичного аналізу фінансових коефіцієнтів.

Застосування запропонованої методики аналізу й системи оцінних

показників фінансової стійкості дозволить, виходячи з цілей та завдань аналізу, вибирати, готувати й оцінювати наявну інформацію, обґрунтовувати застосування обліково-аналітичних процедур і способів аналізу, проводити порівняльну оцінку рівня фінансової незалежності підприємств. Усе це певною мірою буде сприяти раціональній побудові функціональної системи взаємозв'язків із проведення аналізу, підвищенню його якості й ефективності.

10. Оскільки методики проведення фінансового аналізу для підприємств однакові, а вхідна інформація регламентована, то доцільна розробка програмних модулів фінансового аналізу для поширених інформаційних систем обліку як для власного використання і як комерційний програмний продукт, що може принести додаткову фінансову вигоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення / М.Ю. Аверіна // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — №9. — С. 92—100.
2. Адамова І. З. Аналіз фінансового стану підприємства: проблемні аспекти та шляхи їх розв'язання / І. З. Адамова, А. Л. Романчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2011. - Вип. 2(1). - С. 388-395.
3. Алімова А. Э. Фінансовий аналіз як метод діагностики фінансового стану підприємства / А. Э. Алімова, Л. Д. Сейдаметова // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. - 2011. - Вып. 28. - С. 94-98.
4. Антипенко Є. Ю. Аналіз теоретичних аспектів ділової активності підприємства та існуючих підходів до її оцінювання / Є. Ю. Антипенко, С. М. Ногіна, Ю. С. Піддубна // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 76-80.
5. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О. Я. Базілінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.
6. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.Я. Базілінська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
7. Батракова Т. І. Рання діагностика та фінансовий аналіз стану підприємства як частина антикризисного управління / Т. І. Батракова, В. В. Конєв // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2016. - Вип. 17(2). - С. 57-59.
8. Безверхий К. Фінансова звітність за МСФЗ: міфологія від Мінфіну / К. Безверхий // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 8-11.
9. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.

10. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / Бланк И. А. – К.: Ника-Центр: Эльга, 1999. – Т. 2. – 591 с.
11. Бунда О. М. Методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємства / О. М. Бунда, О. М. Перова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 2. - С. 99-107.
12. Бурлака С. М. Методика аналізу фінансового стану сільськогосподарського підприємства / С. М. Бурлака // Управління розвитком. - 2014. - № 4. - С. 44-45.
13. Вдовенко Л.О. Роль аудиторської перевірки в оцінці фінансового стану підприємств / Л.О. Вдовенко, О.І. Спориш // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету(економічні науки). – 2013. – №1, Т. 2. – С. 41-47.
14. Воробйова Н. П. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність / Н. П. Воробйова, Р. О. Музиченко // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. - 2017. - № 13. - С. 116-123.
15. Гадзевич О.І. Проведення аудиту суб'єктів господарювання в антикризових умовах управління // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" — 2012. — № 722. — С. 38—42.
16. Гангал Л. С. Аналіз фінансового стану аграрних підприємств різних організаційно-правових форм та шляхи його поліпшення / Л. С. Гангал // Інноваційна економіка. - 2014. - № 2. - С. 58-70.
17. Гошко Т. Д. Використання інформаційних технологій при аналізі фінансового стану підприємства / Т. Д. Гошко // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(3). - С. 169-176..
18. Громова А. Є. Аналіз фінансового стану підприємства з огляду ефективного використання фінансових ресурсів / А. Є. Громова, К. В. Крамаренко, Т. О. Рудик // Молодий вчений. - 2016. - № 5. - С. 44-47.
19. Гуменюк О. О. Особливості проведення аналізу фінансового стану підприємства / О. О. Гуменюк // Інноваційна економіка. - 2016. - № 7-8. - С.

147-152.

20. Давидов Г.М. Аудит: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 511с. – (Вища освіта ХХІ століття).
21. Даньків Й.Я. Гармонізація та стандартизація національної системи бухгалтерського обліку в Україні у контексті європейської інтеграції. Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции : монографія / Й.Я. Даньків. – Житомир-Краматорск: ЧП «Рута», 2005. – 588 с.
22. Дем'яненко М. Я. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук. – К. : ІАЕУААН, 2003. – 507 с.
4. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
5. Добровольська О. В. Фінансовий стан підприємства: сутність і необхідність його аналізу / О. В. Добровольська, Л. Ю. Майстренко //Агросвіт. - 2014. - № 7. - С. 24-27.
23. Довбуш В.І. Баланс підприємства: історія виникнення, розвитку та становлення / В.І. Довбуш // Науково-практичне видання «Незалежний аудитор». – 2013. – № 6(IV). – С. 52-59.
24. Жук В.М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення практики і науки: [монографія] / В.М. Жук. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 454 с.
25. Забродский В. Экспертная система диагностики деятельности предприятия / В. Забродский, Л. Трескунова // Бизнес-информ. – 1998. – № 21-22. – С. 88-93.
26. Загородній А. Г. Фінансовий словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. – 3-тє вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2000. – 587 с.
27. Задорожний З.В. Формування інформації про капітал у балансі підприємства / З.В. Задорожний Я.Д., Крупка // Торгівля, комерція і підприємництво: зб. наук. праць Львівської комерційної академії. – Львів, 2002. – № 5. – С. 185–188.
28. Івченко Л. В. Аналіз фінансового стану підприємств: інформаційне та методичне забезпечення / Л. В. Івченко, О. Є. Федорченко //Фінанси, облік і

аудит. - 2015. - Вип. 1. - С. 197-210.

29. Йовенко І. Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві: важливі аспекти / І. Йовенко // Аудитор України. – 2015. – №4. – С. 30–35.

30. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.

31. Кінева Т. С. Оцінка та аналіз фінансового стану підприємства: сутність та необхідність / Т. С. Кінева, І. В. Вишневська // Молодий вчений. - 2015. - № 12(2). - С. 38-42.

32. Клочан В. П. Використання методу коефіцієнтів для оцінки фінансового стану підприємства / В. П. Клочан, В. Ф. Клочан, Н. І. Костаневич, А. Г. Костирко // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 54-55.

33. Ковалев А.И. Анализ финансового состояния предприятия / А.И. Ковалев, В.П. Привалов. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 208 с.

34. Ковалевська А. В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства / А. В. Ковалевська, С. І. Асеев // Бізнес Інформ. - 2012. - № 3. - С. 163-169.

35. Коваленко О. В. Особливості експрес-аналізу фінансового стану підприємства / О. В. Коваленко, А. О. Лихойванова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2018. - Вип. 3. - С. 89-93.

36. Ковальов В. В. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / В. В. Ковальов. – М.: Издательский дом БИНФА, 2011. – 141 с.

37. Ковальов А. І. Про міжнародну практику використання методик аналізу фінансового стану підприємства для встановлення загрози та запобігання його банкрутства / А. І. Ковальов, О. В. Шелест // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2012. - Вип. 21. - С. 199-206.

38. Ковальчук Т. М. Діагностичний аналіз фінансового стану: теорія та методологія / Т. М. Ковальчук, А. І. Вергун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 5(1). - С. 129-134.

39. Ковальчук Н. О. Аналіз методик прогнозування банкрутства та оцінка фінансового стану вітчизняних підприємств (на прикладі ПАТ "Чернівецький олійножировий комбінат") / Н. О. Ковальчук, М. М. Слусаряк, А. В. Пуша // Бізнес Інформ. - 2018. - № 1. - С. 248-253.
40. Комаріст О. І. Оцінка ділової активності підприємств у ринкових умовах / О. І. Комаріст // Науковий вісник ПУСКУ. – 2011. – № 1. – С. 76-79.
41. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. / Коробов М. Я. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Знання, 2002. – 378 с.
42. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / Р.О. Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
43. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз: [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
44. Лагун М. І. Методичні аспекти аналізу платоспроможності підприємства / М. І. Лагун //Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 2(57). – С. 53-58.
45. Лахтіонова Л. А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія / Л. А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2011. – 880 с.
46. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К.: Хай Тек Прес, 2008. – 336 с.
47. Мазур В. А. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів / В. А. Мазур, О. Ф. Томчук, Ю. Ю. Браніцький // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2017. - № 3. - С. 7-20.
48. Маркарьян Э. А. Финансовый анализ: учеб. пособие / Маркарьян Э. А., Герасименко Г. П., Маркарьян С. Э. – 4-е изд. испр. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2003. – 217 с.
49. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [Електронний ресурс]: Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117. – Режим доступу:

<http://zakon4.rada.gov.ua>.

50. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.3060.0> (Нормативний документ Міністерства фінансів України. Наказ від 28.03.2013 № 433).

51. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб / В. О. Мец. – К.: Вища школа, 2003. – 217 с.

52. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/320282/file/IAS%2001.pdf>.

53. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг — 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apu.com.ua>.

54. Мізякіна Н. О. Аналіз міжнародних стандартів аудиту фінансової звітності щодо виявлення помилок / Н. О. Мізякіна // Економіка та держава. - 2015. - № 7. - С. 82-86.

55. Мішура В. Б. Економічна сутність, аналіз та оцінка фінансового стану підприємства / В. Б. Мішура, В. Є. Спіцин // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. - 2017. - № 3. - С. 121-126.

56. Мощенський С. Г. Таксономія активу бухгалтерського балансу для експрес-аналізу фінансового стану / С. Г. Мощенський // Причорноморські економічні студії. - 2017. - Вип. 24. - С. 249-254.

57. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2013 – 504 с.

58. Носова Є. А. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств / Є. А. Носова // Теоретичні та прикладні питання економіки. - 2012. - Вип. 27(3). - С. 177-185.

59. Озеран А.В. Принцип безперервності діяльності – індикатор оцінки вартості підприємства / А.В. Озеран // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – №2 (23). – С. 234-242.

60. Осмоловський В. В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В. В. Осмоловський. – М.: Новое знание, 2001. – 307 с.
61. Панасюк Т. П. Порівняльний аналіз фінансових звітів країн світу за міжнародними та національними стандартами / Т. П. Панасюк, М. В. Маленко, Т. П. Лободзинська // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». - 2017. - № 14. - С. 182-189.
62. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. / А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2000. – 406 с.
63. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.
64. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [Електронний ресурс]: Наказ Агентства з питань, запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
65. Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
66. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
67. Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2001 р. №10 зі змін. та доп. від 19.01.2006 р. № 81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).
68. Райковська І.П. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану діяльності промислових підприємств / І.П. Райковська // Вісник ЖДТУ

[Текст]. – 2009. – № 3(49). – С. 154-158.

69. Роева О. С. Аналіз фінансового стану підприємств / О. С. Роева // Молодий вчений. - 2018. - № 5(1). - С. 323-327.

70. Рощина Н. В. Оптимізація показників фінансового стану підприємства на основі аналізу його фінансової звітності / Н. В. Рощина, А. В. Зелікман // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 183-186.

71. Рубан Л. О. Особливості аналізу фінансового стану підприємств за сучасною формою балансу / Л. О. Рубан // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2015. - № 26. - С. 103-107

72. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие / Савицкая Г. В. – 7-е изд., испр. – Мн. : Новое издание, 2002. – 704 с.

73. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підруч. для студ. вищ. навч. закл., що навч. за освітньо-проф. програмою спеціаліста зі спец. «Фінанси», «Банківська справа»: «Облік і аудит». – 2. вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2013. – 384 с.

74. Савко О.Я. Особливості автоматизації аналізу фінансового стану підприємства / О. Я. Савко // Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. - 2014. - Вип. 694-695. - С. 166-169.

75. Сарапіна О. А. Комплексний аналіз фінансового стану як елемент антикризового управління підприємством / О. А. Сарапіна, Т. А. Пінчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2013. - Вип. 4. - С. 145-150.

76. Сарапіна А.О. Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдосконалення / А.О. Сарапіна // Науковий вісник Херсонського університету. – Херсон, 2013. – Вип. 1. – С. 96–99.

77. Сахно Л.А. Аудит фінансового стану підприємства/ Л.А. Сахно, С.А. Йолшин// Молодіжний економічний дайджест [Електронний ресурс]: наук. електр. журн. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т

ім. Вадима Гетьмана», Наук. студентське т-во; редкол.: О.І. Олексюк (голова) [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ: КНЕУ, 2015. – №4. – С. 99–103.

78. Слатіна К. Ю. Сутність фінансового стану та методики його аналізу / К. Ю. Слатіна, С. П. Сударкіна // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. - 2014. - № 32. - С. 93-97.

79. Скриньковський Р. М. Фінансовий стан підприємств: сутність, прийоми та методи проведення аналізу / Р. М. Скриньковський, Ж. В. Семчук // Економіка та держава. - 2014. - № 3. - С. 47-49.

80. Сосновська О. О. Аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства / О. О. Сосновська, О. С. Шевченко // Економіка і управління. - 2015. - № 1. - С. 63-69.

81. Торшин Є. О. Інформаційна база аналізу показників фінансового стану підприємств за національними та міжнародними стандартами фінансової звітності / Є. О. Торшин // Причорноморські економічні студії. - 2017. - Вип. 20. - С. 65-70.

82. Триумфальна хода МСФЗ: звіт про поточні успіхи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gaap.in.ua/archives/2339>.

83. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька ; вид. 2-е, без змін. – К.: КНЕУ, 2009. – 592 с.

84. Хмелева Н. А. Теоретичні засади аналізу фінансового стану на сільськогосподарських підприємствах / Н. А. Хмелева // Управління розвитком. - 2013. - № 22. - С. 19-21.

85. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підручник / Ю. С. Цал-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Л. А. Суліменко. – Житомир: ПП «Рута», 2012. – 609 с.

86. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

87. Чупіс Л. В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: наук.-метод. вид. / за ред. д. е. н., проф. Л. В. Чупіс. – Суми:

Довкілля, 2001. – 404 с.

88. Чуприна Л. В. Матричне моделювання як інструмент стратегічного аналізу в системі стратегічного управлінського обліку / Л. В. Чуприна, Л. О. Рубан // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – № 1(187). – С. 409-417.
89. Шеверя Я.В. Методи аналізу та прийняття рішень на підставі фінансових звітів, які складені за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку / Я.В. Шеверя // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2007. – Спец. вип. 22, Ч. II. – С. 351-357. – (Серія Економіка).
90. Шевчук О.Д. Аудиторська оцінка фінансового стану підприємства / О.Д. Шевчук, К.С. Черномаз// Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету(економічні науки). – 2012. – №1 (56), Т. 4. – С. 55-60.
91. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручник. Затверджено МОНУ / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2013. – 375 с.
92. Шеремет А. Д. Теорія економічного аналізу / А.Д. Шеремет. – М.: Инфра-М, 2011. – 352 с.
93. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А.Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 415 с.
94. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев. – М.: ИНФРА – М, 2000. – 208 с.
95. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / О.О. Шеремет. – К.: Кондор, 2005. – 196 с.
96. Яцишин Н. Проблемні аспекти побудови балансу підприємства / Н. Яцишин // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3(32). – С. 149-160.
97. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз. - 2012. - Т. 10(4). - С. 439-445.
98. Brigham E.F. Fundamentals of Financial Management / Eugene F. Brigham, Joel F. Houston. – Cengage Learning, 2009. – 752 p.
99. Fred P. Fundamentals of Financial Accounting / Phillips Fred, Robert Libby, Patricia Libby. – McGraw-Hill Ryerson, Limited, 2012. – 768 p.

ДОДАТКИ